

A 4695

A 4695

Wiis head jutto

Uhe Oppetaja

ja usklikko Tallopoia

wahhel.

Nende Juhhatamisels
üllespandud /

Kes süddamest püüdwad
uskudes

ja

Zummalat Jesuße nimmel

palludes pühha kirja lugge-

missest omma hingele tõsist

lasko sada.

TAALJANAS /

Jakob Juhhan Kõler trükkis sedda

1740. Aastal.

LIBRARY OF THE
KING'S COLLEGE
LONDON

1957-1994

THE UNIVERSITY OF CHICAGO
LIBRARY

1957-1994

**Õsfinenne hea jut / mis üks
Õppetaja aiab tallopoiaga Türi
nimmi, pühast Jummal kirjast.**

Türi. Terre lounast, armas Õppetaja.

Õppetaja. Olle terve tullemast. Kuida tulled
sa nüüd seie, et alles parras tõ aeg on?

J. Kül Jummal annab ka aega tööd teha.
Mul on diete kitsas kâ, nende mitmesugguste
juttude parrast, mis rahwas aiawad Jumma-
la sannast ehk Piibli ramatust, mis meie Ma kele
nüüd trükkitud on Tallinnas.

O. Et üle siis, mis jutud need on.

J. Kül on häbbi räkides ja hädda wait olles.

O. Mis häbbi ja hädda peaks se ollema?

J. Eks se olle häbbi, et innimesed ni wägga
tännamatta on Jummal wasto, kes meile
tahhab keik omma sanna weel sel wiimsel kurjal
aial kätte ja süddamesse anda; ja nemmad on
enneminne tühjäd juttud usknuud, et se ramat
wägga kallis pididi olla.

O. Et kule, eks sa polle mitte sedda head Hanso
ja Mardi jutto luggenuud, mis minnewal aastal
on trükkitud: seal ööldakse selgeste 66 ja 67. leh-
he küljes, et se on diete tühhi jut.

J. Ei se tulnud mo melegi; agga nüüd woime
kül se peäle julged olla, mis seal on ööldud.

O. Wist on se jubba teada kül, et Piibli rama-
to hind ei jookse ni kalliks kui rahwa jut kâinud.

J. Kui innimestel ei olle head meelt Jumma-
la sannast, siis otswad nemmad siit ja seäkt süüd.

O. Se on kũl tõõsi, mis sa rãgid; ommeti on teada ue seãdusse ramatust, mis õiete alwa hinnaga woib lunnastada, ja siiski on pissut, kes sedda ostwad, Jummal parrago!

J. Et üttelege, armas Jssand, kust se ilmas tulleb, et meie waesed tallopoia rahwas ni holetumad on.

O. Eks sa moista sedda? Se tulleb sest, et need, kes Jummal sanna alwaks piddawad, pimmedust ennam armastawad kui walgust, ja ei ussu mitte, et se armolinne taewane Jssa neid omma Poia Jesusse kalli werrega on lunnastanud sest tũhjast ellamissest, mis nemmad wannematte kãst on õppinud.

J. Kũllab se ilmsi on weel nõudke; Wannad ja nõred leppiwad keigeennamiste sega, et nemmad monnikorda kãiwad luggemas kirriko jures, pãrrast ei mõtle nemmad ennam se peãle; agga se on ommeti nõud mo melest õige unmeassti, et meie rahwas õppiwad liggi keikis paifus siin maal ramatud luggema, ja pissut on siiski, kes omma hinge eest õiget hoolt kandwad.

O. Se on tõest üks suur Jummal arm, et ta se eest murretsenud, et ka meie suggu rahwas ni mitto aastat on juhhatud issi kirja luggema; agga mis se luggemisse tagga, kui nemmad õiete ei loe, ehk unnustawad jãlle ärra, mis nemmad mittoford selgeste on õppinud.

J. Se on hirmus kũl, et innimesed sedda wotwad unnustada, mis neid Jummal pole nende ennaste iggawessesk kassuks juhhatab; agga mis on teie arwates se, et teised pũhha kirja õiete ei loe?

O. Tei

Õ. Teised luggewad pühha kirja ille meelde, ja kui nemmad sawad luggenud, siis ei tea nemmad mitte diete, mis nemmad luggenud. Teised teädwad kül need sannad, mis nemmad on luggenud, agga nemmad jätwad sedda nenda sammoti, ja ei sa mitte parremaks. Teised luggewad, ja moistwad paljo sest lohbiseda, mis nemmad luggenud; agga nemmad ei lähhä parremaks, waid uhkeks selle pärrast, et nemmad paljad sannad moistwad, ja ei holi sest, et nemmad Jummalata tundmissest ja kartussest ilma jäwad.

J. Mo arwates eksiwad need keik, sepärrast et neil ei olle kindlat nou Jummalata tahtmist diete tunda ja tehha.

Õ. Se on õige kül, armas Jürri. Kes Jummalata sanna loeb, ja ei wotta Jummalata käest pühha Waimo palluda, ei tahhagi uskuda egga Jummalata tahtmist tehha, se ei woi mitte Jummalata kirja omma hinge kassuks luggeda. Joan. 7, 15-17. Jak. 1, 5. I Kor. 12, 3.

J. Ma arwan, et se on kül se surem sü, mis pärrast rahwas Jummalata sanna luggemissest kasso ei sa, et nemmad ka sedda ei ussu, ei wotta egga tahha uskuda.

Õ. Seeb se on, Jummal ei tahha muud midagi, kui sedda, mis innimeste heaks tulleb; agga rummal innimenne arwab sedda kibbedaks ja raskeks, mis läbbi temma iggawessest kibbedussost woiks ärrapeaseda.

J. Armas õppetaja, selletage mulle sedda weel selgeminne ja laiemalt ärra.

O. Ei ma tahha ommast peast selletust wotta,
 waid Jummalala sannast; ja et sa olled hakkand
 süddamest Jummalala pole pöörma, siis woid sa
 sedda, mis ma tahhan öölda, pea moista, ja pal-
 jo parreminne, kui need, kes õigest pattustpöör-
 missest ei tea middagi. Jummal on inimest
 hästi lonud; agga kurrat on meid läbbi ja läb-
 bi ärrarikkunud, ni hirmsaste, et inimenne issti-
 ennesest ei tahha egga woi ärramoista, kui wäg-
 ga ja sutumaks kurrat tedda on ärrarikkunud,
 ja kui wägga üks feigewäggewam ärrapeästja
 meile tarwis lähhäb. Muud on se armolinne
 Jummal sedda üpris wägga kallist nou pidda-
 nud, et meie temma Noia Jესusse läbbi pidime
 armo ja abbi sama, kurrati, patto ja iggawes-
 se wallo wasto temma issalikko pohjatuma hal-
 lastusse pärrast. Kui meie esimessest wanne-
 mad said patto sisse langenud, ja Jummalala eest
 warjule läksid, et nemmad issienneste süddames
 tundsid suurt hirmo ja wihhawaeno Jummalala
 wasto, kes neid hästi olli lonud; wata, siis
 hüdis ta neid taggasi: Adam, kus sa olled?
 Adam ja Ewa tundsid kül, et nemmad ommast
 kallist ja õnsast põlwest ollid lahti sanud. Nem-
 mad tundsid üpris wägga suurt hirmo, sest et
 nemmad muud ei teadnud, kui et nemmad pid-
 did iggawesse wallusse sama. Süiski ei tahtnud
 nemmad ennese süüks wotta, mis ommeti nende
 sü olli, sepärrast wabbandasid nemmad ennast:
 Adam lükkas süüd Ewa peäle, ja Ewa lükkas
 süüd mao peäle; agga otse se läbbi lükkasid nem-
 mad süüd Jummalala peäle, kes Ewat ja maddo
 olli lonud;

Ei nemmad mõttelnud se peäle, et Jummal neid armolikkult olli maenitsenud, et nemmad mitte seist ühhest puust piddand söma; sest Jummal näggi kurrati pahha nou enne ärra, ja maenitses neid, ja nemmad ollid süiski omma hea melega sedda kallist maenitsust ärrapõlgnud, ja se läbbi uskhatta ja uhke mele sisse sanud, ja sepärast ei tahtnud nemmiad süallused olla.

Sedda uskhatta ja uhke meelt olleme meie nüüd teif parrago Jummal! pärrinud, ja ükski mu kui meie armas Jssand Jesus Kristus ei woi meid sest hirmsast häddast äcrapeasta. Kule nüüd weel:

Kui meie esimesesed wannemad nüüd wärrisesid ja kangel kohhut kartsid; siis näitis se armolinne Jummal alles, mis wägga rikkas halle meeltemmal olli meie wasto: Kurrati ja mao peäle moistis ta dige kangel kohhut; aoga innimestele tootas temma omma ainsa Poia läkkitada lunnastajaks ja õnnisteggiaks.

Se läbbi sullasid meie wannemad ärra omma süddame kowwadusse ja wabbandamise polest, ja nent: e süddamed löid diete pehmeks: Nemad said diete kurwaks, et nemmad ollid omma Eoja fanna põlgnud; nemmad wotsid nüüd kannatlikko ja tassase melega heaks, mis se armolinne taewane Jssa neile ennekulutab, et nemmad piddid mitme hädda, risti ja waewa läbbi õnne saks sama, ja paljo willetsust ka ihho polest tundma.

Agga nemmad ollid sega rahhul, ja nende südda rõmustas, et Jummal tootand nende eest seis-

ta ja nende peäle armo heita. Nende süddame himmo käis Jeesusse järrel ni wägga, et Ewa, kui ta omma esimesse poia ilmale tõi, jo mõtles, et se poeg piddi se tootud Önnisteggia ollema; agga se waene Ewa sai pärrast sure melehaigusjega nähha, et temma wannem poeg Rain omma norema wenna Abeli ärratappis.

Sel aial ei olnud pühha kirja, waid Jummalal olli issi wiis innimesed öige tele juhhatada otse. Kui su sannaga. Ja usklikude wannematte läbbi õppetas Jummal nende lapsed ja muud innimesed, ja olli issi omma Waimoga abbiks neile, kes se õppetusse fanna hakkasid meel wastotoma. Sedda wiisi püdis Jummal innimesed patto tee peält ennese armo jure kutsuda liggi pool kolmat tuhhat aastat. Pärast sedda aega, kui inimeste rummalus ja kangekaelus pääw päwalt woimust wottis, siis laskis Jummal ommad kässud kirjasse üllespanna, ja näitis neile ilmsi Sinai mäe jures, mis hirmus assi pattune südda on, ja kui wägga tarwis waese innimesele lähhab, Jummal omma ärrapeästja käest ühte puhko armo ja abbi otsida, lota, odata ja õiges uskus kannatada. Nindasammati on Jummal ka pühha Waimo juhhatamisse läbbi kässnud keik sedda kirjasse üllespanna, mis meie Piiblikamatust leitakse Malakia Prohweti ramatust sadik.

J. Kõl ma nüüd kulen ja tunnen selgeminne, mis pärrast Jummal ommad kässud on lasnud kirjasse üllespanna; agga seäl on ka muud asjad, ja neid paljo ülleskirjotud, mis jo ammust aiaft

aiast on sindinud. Kas se keif ka meile lähhäb
tarmis tähhele panna?

Q. Kule peält, armas Jürri, ja panne hästi
tähhele, mis Rom. 15. p. 14. s. ööldakse: Mis ial
enne on kirjotud, se on meie õpperusses enne
kirjotud, et meil kannatusse ja kirja rõnusta-
missse läbbi peab lotus ollema.

J. Need sannad on selged kül; agga selletage
ka sedda ärra, mis ülleüldes wanna seädusse ra-
matusse meile õpperusses on üleskirjotud.

Q. Sedda tahhan ma heal meel tehha. Se
armolinne Jummal kulutab, et innimesesed pea-
wad pühha Baimo läbbi diete õppima tundma
1) mis hirmus ja raske assi pat on, mis kurra-
ti läbbi hinge ja ihho sisse on tunginud, ja et se
üllem pat, ehk se uskмата südda innimest igga-
wesse wallo sisse sadab, kui temma ei sa woimust
patto peäle.

2) Et Jsfand Kristus Jesus se Arrapeästja on,
sedda Jummal on tootanud anda Luñastajaks,
et keif, kes omma patto tundwad, ja wärristes
temma jure kippuwad, ja kindlaste Jummal
tootust uskwad, ja jäwad ikka Jesusse pole hoid-
ma, et need peawad patto peäle täit woimust sa-
ma, ja et need ei pea mitte hukka minnema,
waid iggawest ello armust pärrima.

Ses kutsus Jummal keif innimesesed, et nem-
mad peawad ülesärfama omma patto ja rum-
malusse surmast, et Kristus neid saaks walgus-
tada, Ewef. 5, 14. Kes niüd süddamest iggat-
sewad sedda armo, neile teeb kurrat, ja nende
ennese uskмата südda paljo waewa ja tulli; ag-

ga se armolinne Jummal tulleb neile appi, kes
 Tedda appi hüüdnud, ja otse lepärast, et meie
 wägga sandid olleme, on temma

3) üpres wägga paljo tootusti otsekui ue seä-
 dusse, nenda ka wanna seädusse ramatusse käst-
 nud kirjasse üllespanna, et õige usk nende läbbi
 süddames üllestärkaks ja kaswaks, ja nisuggus-
 te tõsliste tootuste peäle julgeste ja kindlaste
 ennast wõlks toetada.

Agga et Jummal enne on ärranäinud, et surem
 inimeste hulke piddi wotma Jummalala hea nou
 ja rohke armo alwaks piddada; sepärast on
 temma ka

4) kästnud ommad õiged ja pühhad ähwarda-
 missed kirjasse üllespanna neile hirmotamisseks,
 kes heaga ei tahha mitte kuulda egga arms was-
 towotta. Se armolinne Jummal ei ähwarda
 mitte rõms pärast, ei wihasest melest egga in-
 nimeste hinge kahjuks, waid kangekaelste in-
 nimeste pärast, ja katsub, kas nende kowwa
 südda ja uskmatta meel wottaks pehmemaks lüa.
 Ni pea kui üks tigge, kangekaelne ja uskmatta
 inimenne hakkab kartma, wärrisema ja omma
 tiggedusse pärast kurwaks sama, ja ihhaldab il-
 ma kawalusseta armo ja abbi Jummalala käest
 Kristusse Jeesusse omma Lunnastaja pärast; ni
 rohke hakkab ta ueks innimesseks sama, Jumal
 anab temmale keik temma pattud andeks, Kris-
 tus seisab temma eest, ja sesamma, kes hilia en-
 ne kurrati, patto ja ma-ilma söbber olli, on pär-
 rast nende wastane, ja annab ennast Kristusse
 hõlks

holeks, et Kristus wottaks tedda pääw päwalt juhharada, parrandada ja puhhastada.

J. Oh armas õppetaja! se on maggus õppetust selle melest, kes omma hinge sees middagi sest on katsnud ja näinud. Helde taewase Issale olgo suur tänno temma kallil sanna eest, Kristusse lunnastamisse, keif temma kalliste tootuste eest, ja ka temma õigede ahwardamiste eest.

Õ. Wata, se peaks keifide innimeste surem murre ja teggeminne ollema. Oh helde Jeesus õppeta keif, kes sind süddamest noudwad, sedda uut kitusse- ja tänno laulo laulma sinno sure nimme auuks iggaweste. *Jlm. 5, 9.*

Zeine hea jut / mis aetakse pühhas Jummalal kirjast.

J. Zubba ma tullen jälle, armas õppetaja, teie kääst tarkust sama Jummalal pühha kirja pärrast.

Õ. Mis asst on se siis, rääki sedda ülles. Jummal andko mulle armo, et ma jouaksin temma pühha tahtmist mõda sulle õiete sedda selletada, mis sa õstid.

J. Ma tahhaksin selgeste teada sada, mis pärrast monned ja mitto asja, mis maailma algmissest on sündinud, ja mu rahwale juhtunud, mis pärrast need asjad keif on wanna ja ue seadusse ramatusse üllespandud: Noa, Abraami, Moosesse

Mosesse, Maroni, Barao, ja mitme mu teise rahwa sündinud asjust.

Õ. Kui ma tona ütlesin Rom. 15, 4. salmist siis on se keif, keif meie õppetuseks ja maenit-
susseks ülleskirjutud. Meie leiame seddasanuma ka Rom. 4, 23. 24. agga, mis pühha kirjasse A-
braamist on kirjutud, se ep olle ükspäines temma
pärast kirjutud, et se usk temmale on õigusseks
arvatud, waid ka meie pärast, kennele se peab
õigusseks arwatama, kui meie ussume selle sisse,
kes meie Jesandat on surnust üllesarratanud.

J. Mul on himmo sedda weel selgeminne õp-
pida ja moista.

Õ. Sulleta mele, mis ma wimati ollen õõlnud
patto tundmisses, Kristusses, Jummalatoo-
tustes ja ahwardamistes.

Kui meie nüüd pühhas kirjias loeme, mis suggu-
sed need on õlnud, kes Jummalatoo sanna on wot-
nud kuulda, mis nemmad on kannatanud, kuida
nemmad ep olle ärratüddinud Jummalat pallu-
mast, ja kuida Jummalat neid õmmal aial on ärra-
peastnud keigest häddast ja willetsussest; siis
peame meie sedda seks tähhele pannema, et Jum-
malat ka meile tahhab armo anda ja abbi sata,
kui meie nendasammoti Jummalat pole pörame,
hoiame, ja ükspäinis temma kääst abbi õtsime
ja otame, ja temmatootussist kowwaste kinni-
peame.

Agga kui meie loeme, et mitto innimest ja rah-
wast Jummalatoo sanna, ni hästi need kallid too-
tussed, kui need õiged ahwardamissed on ärra-
põlg-

põlgnud, ja polle mitte maenitsusfed wõtnud kuulda, ja on se läbbi hukka lainud, siis on se keif ka meie parrast üleskirjotud, kas meie tahhaksime targemaks sada, ja õppida Jumala pühha wihha diete tundma, ja moistma, kui hirmsaste kurrat patto läbbi meid on ärrarikkunud, kui kõlwatumaks, rammotumaks, ja rummalaks meie se läbbi olleme sanud, et meie isseenesest ei tahha egga woi omma hinge pimmedust tunda, separrast ei woi meie ka mitte ennast isse parrandada.

J. Se on tõssi kül, armas Issand, agga separrast wottab surem innimeste hulk ennast wabbandada, et nemad waesed pattused on, kes ei woi nenda ellada, kui Jumala saña õppetab.

G. Et kannata nattoke weel: ma polle weel mitte keif otsa rākinud; ma tean sedda kül, et innimesed ni kermes on hādda parrast ütlema: Meie olleme waesed pattused! Et nemmad agga patto tiggedust weel mitte süddames ei tunne, siis tahtwad nemmad agga siūd ennese peält är'alükkada; se läbbi petwad nemad ennast hirmsaste, et nemmad tādhele ei panne, et Jumal enne ma-ilma lomist jo meie waeste pattuste eest on murretsenud, ja sedda kallist nou piddanud, et temma innimestele, kes hea melega wotsid kurrati kurja nou kuulda, omma kallist Poega tahtis armust läkkitada Lunnastajaks ja õnnisteggiaks, kedda warsti tootati, kui meie esimesesed wannemad said patto sisse langenud. Sedda suurt armo wotsid meie wannemad tanno ja rõmoga wasto, wotsid uskuda, ja said nenda
abbi

abbi furrati ja patto wasto. Mendasammoti
 oloksid keik nende lapsed ehk jaggumõssa woinud
 armo ja abbi sada; agga se olli ikka se wähem
 feltz, mis Jummal hea nou wasto wottis, ja
 temma sanna uskudes, Jummal armo ja Kris-
 tusse suurt abbi noudis. Surem hulk armas-
 tas omma pimmedusse himnud, pettised mõtted
 ja arwalikkud kurjad teud ennani, kui Jumma-
 la sanna ja Kristusse walgust. Kes hõra-ello,
 abbiellorikmisse, noidusse, liajomisse, needmis-
 se, tapmisse ja mu arwalikko pattude eest en-
 nast hoidsid, need ollid ennaste melest kallid ja
 waggad kül. Sepärrast et nemmad keik ei usk-
 nud Jummal sanna. 1 Mos. VI, 5. siis ei wol-
 nud nemmad ka mitte omma süddame kurjust
 egga kurje teggusid tunda, egga õiget wisi Kris-
 tusse armo ja abbi nouda. Ja otse sepärrast
 wottis Jummal essimesed ma-ilma innimesed
 ärraupputada; ja kahheksa waimo jäid agga
 taewasse ellama.

Uskmatta mele pärrast seggas Jummal keled
 ärra.

Uskmatta mele pärrast kautas Jummal So-
 doma ja Komorra rahwast ärra tulle ja weew-
 liga, mis taewast mahha saddas.

Uskmatta mele pärrast uppus Barao merres-
 se ärra.

Uskmatta mele pärrast löi Jummal kõrbe lig-
 gi kuussada tuhhat meest mahha.

Uskmatta mele pärrast käs kis Jummal need
 pagganad, kes Kanaani-maal elasid, ja kelle
 hirmsad ja pahhad wisid ta kaua kül olli sallinud,
 hopis ärrakautada. Usk-

Ufsmatta mele pãrrast said Jummalã árra-
wallitsetud Jeraeli rahwas faggedaste omma
waenlaste kimpusse. Kui nemmad Jummalã
pole jãlle põdrfid, siis peãstis temma neid nende
waenlaste kãest faggedaste, kummi nemmad kog-
goniste ùlle kãtte lãksid. Siis kautas Jummal
wimaks omma Jeraeli-ja Juda-rahwa kunning-
rifi árra, ja lastis neid, teised Assiria- male,
teised Pabeli wangi wia; ja seãl ollid nemmad
70. aastat.

Pãrrast 70. aastat satis Jummal Juda rah-
wast, mis tãnnini Pabelis wangis ellanud, tag-
gasi; agga nemmad ei sanud mitte enkam ùhhe
kuninga ennese ùlle omma ennese suggust, ja
wimaks said nemmad pagganatte wallitusse al-
la; ja et kùl siis Bariserid ja kirjatundjad Jum-
mala kallist sanna árrafeggasid, ja teist wisi sel-
letasid, kui Jummalã pùhha nou olli; siiski kan-
natas Jummal nendega, sepãrrast et meie suur
ja kallis Onnisteggia Kristus Jesus nende sug-
gust pididi innimesseks sündima, nende ja keige
mu ma-ilma rahwa heaks.

J. Agga Juda-rahwas ei wotnud Jesust mit-
te wasto, et ta kùl nende suggust olli sündinud.

O. Tõssi kùl; agga ommeti se árrawallitsetud
suggu Juda-rahwa selfist, kes omma patto
pãrrast mures ollid, need wotsid rõmoga Je-
sust wasto enne, ja pãrrast, kui Jesus sai sur-
nud ja surmast ùlestousnud. Ja nenda on ikka se
luggu innimestega ma-ilma algmisest olnud.
Se on, parrago Jummal! ikka wãhhem selfs
olnud, kes Jummalã sanna on sùddamest usknud,
ja

ja kowwaste Jummalala ja Kristusse pole hoidnud.

Se surem hulk on meel jäänud omma tühjade mõtlemiste, ja moistmatta süddame pimmedusse sisse, ja ep ollege Jummalala õppetusest, egga pühast kirjast holinud. Ka surem hulk neist, kes pühha kirja wastowotnud, on sedda kirjaste omma tühja mõttele järrele ärra selletanud ja segganud, keif sepärrast, et nemmad omma uskumata ja rummalatte wannematte tühja ellamist ja pattused wiisid ennami on armastanud, kui sedda selget Jummalala õppetust.

J. Kui inimessed omma ennese meelt möda jäwad ellama, se tulleb kül ikka sest, et nemmad Jummalala selget sanna diete ei kule, ehk diete ei loe, lootwad omma ennese tühja tarkusse peäle ja ei palku mitte süddamest pühha Waimo abbi pärrast.

O. Seeb se on, armas Jürri, mis Jesus Juidide wasto ütleb Joan. 8, 47. kes Jummalast on, se kuleb Jummalala sanna; sepärrast ei kule teie mitte, et teie Jummalast ei olle, ehk et teie Jummalala Waimust ei holi, waid lodate omma ennese mõtte ja moistusse peäle.

J. Minna arwan, et ka need juttud, mis pühha kirja ramatust on liikunud ja weel liikwad, nisammoti inimeste pimmedast melest ja moistusest wäljatullemad.

O. Mis juttud need on?

J. Eks teie polle neist kuulnud?

O. Kül ma ollen monne jutto kuulnud, mis meie rummalatte tallopõrge suud lobbisewad; agga sedda

sedda teeb se pahha wanna wiis, et nemmad pimmedust surema hulga polest ennam alles armastawad, kui walgust.

J. Ei mitte ükspäines rummalad tallopoiad, waid ka teised, kel ennam tarkus õigusse polest peaks ollema, rääkivad, mis ei sünni.

Q. Et räägi mulle ülles, mis sul teada on. Kõl meie Jummalala sannast ja pühhasst noupiddamisest temma armo läbbi pea toime arwada, mis juttud tühjäd ja pahhad on, ehk ollematta.

J. Et ma kõi need juttud, mis ma tean, ei woi paigast mitte kita; õmmeti tahhan ma teile neid kullutada korra pärrast. Mitto ütlewad, et se wanna seädusse kirri hopis ei pea tallopoia rahwale tarwis ollema, waid et sest kõi olleks, kui nemmad agga monned ramatud wanna seädusse kirjast kätte saaksid.

Q. Mikspärrast arwawad nemmad sedda?

J. Sepärrast, et tallopoia rahwas rummalad on, ja ei jowa mitte keik hästi ärramoista, mis siina on kirjotud.

Q. Se on kõi ilmsi üks tühhi ja pattune jut. Kas siis mu rahwas, kelle kätte Jummal keik omma kirja on saatnud, ennam maksab Jummalala melest? Eks Jummalala sanna ei õppetä Job. 34, 19. Jummal ei pea luggu wüorstidest, egga tunne suurtsuggu innimest ennam kui alwa; sest nemmad on keik temma kätte tõ.

J. Ehk nemmad mõtlewad sedda sepärrast, et meie waene rahwas Jummalala sannast tännini ei olle suurt holind, ja on se läbbi wägga tuimaks läinud.

O. Egga se mõtte ei maksä mĩddagi. Jumma-
la sanna seketab sedda parreminne, et teiksuggu
innimesse waimolikko asiade polest ühhesuggused,
ja omma ennese melest ja wäest kõlwatumad on.
1 Kor. 2, 14.

J. Ommeti näitab monni innimenne õppetus-
se jures ussinam ja kermem ollewad, kui teine.

O. Se ussinus ei moddu mitte mele parran-
damisselks egga tõssisels pattust-põõrmisselks.
Et wata, kui ussinad ollid Barisferid ja Kirja-
tundiad kirja sannade peäle Matt. 2, 4-6. Ja
suiske ollid nemwad uhked innimessest, kes omma
süddame tiggedust ei uskuud egga tunnud, kes se-
pärast ka Kristust wihtasid.

J. Agga se on tõeste imme-assi, et nemmad
ni kermesd ollid pühha kirja järrele urima, ja ol-
lid ommeti ni tiggedad.

O. Wata, se olli nende sü, et nemmad ennese
wäe ja tarkusse peäle lootsid, ja ei wotnud om-
ma süddant õiete kirja järrele läbbi katsuda, eg-
ga pallunud ühte puhko lendile pühha Waimo
walgust.

J. Küllab se ikka nende sü leeb olnud. Mo-
mele tulles, mis Paulus ütles 1 Kor. 12, 3. üks-
ki ei woi Jesust õiete Jesandaks nimmetada, kui
agga pühha Waimo läbbi. Minna arwan, et
ükski ei woi pühha kirja õiete luggeda egga mois-
ta ilma pühha Waimota.

O. Menda se on, armas Jürri. Arwa nüüd is-
si: Kas Jummal on teist Waimo suurtuggu
rahwale, ja teist Waimo tallopoia ehk mu rah-
wale tootanud? Luuk. 2, 13. 10. Kui palju en-
nam

nam annab se Issa, kes taemas on, pühha Waimo neile, kes tedda palluvad. Iggaüks, kes pallub, se saab, ja kes ial otsib, se leiab. n. t. s. Wata nüüd / Jummal Waim on se, kes õiget tarkust, ja kasso ka pühhas kirjast woib anda teikile, ja nenda ka tallopoiale, kui waene tallopoeg iski süddamest sedda nouab ja pallub, mis Jummal temmale ni hästi, kui teikile muundele on tootanud.

J. Dige küll; (2) ütlemad teised, tallopoegel on raske tõ kaela peäl, millal peaks neil aeg olla lema teif wanna seadusse kirja ärraluggeda?

O. Küllab Jummal aega siina tarwis annab, ja annaks weel enam iggaühhele, kel õige hea himmo olleks Jummal kirjast õiget kasso nouda; Eks meie waene tallopoia suggu ei wotta aega tühja jutto aiada? Kui nemmad sedda aega, mis witakse kirjast seltsis lastumissiega ja muwalatussega, peaksid kullutama pühha kirja luggemisse peäle, küll siis olleks aega küll senna tarwis. Ja sest saab waese hingele kasso küll, kui ta ka nattoke hawal loeb, ja sedda Jummalat palludes ühhe hea süddame sisse tallele panneb, ja lähhab sega omma tõ kallale; küll Josand siis ka tööd õnnistaks ja siggitaks. Wata essimeses Paulus 1. 2. 3. salmis.

J. Monned meie seltsist on sedda ka katsnud ja awalikult tunnistanud, et neil ep olnud se pärrast häddagi omma tõ polest, kui nemmad omma laste juhhatamisse eest Jummal pole on murret kannud, et küll teised hullud neid selle pärrast on naernud. Agga kuulge weel: teised üt-

lewad (3) Taklopoiad on ni kava ilma terve
 Piibli ramatota olnud, mis sedda nüüd siis en-
 nam tarwis peaks ollema: monned mõtlewad
 weel peäl gi, et ennemuiste kül parram põlli ol-
 nud, kui rahwas ni wägga mitte polle sunnitud
 Jummal sanna ja kirja õppima, kui saksa-rah-
 wa lapsed.

Õ. Pahha kül, et teie waesed wannemad ni
 holetumad olnud, et se helde Jummal polle woi-
 nud nende kätte uskuda omma selge sanna kulu-
 tamist, nenda kui Paulus jo wannast õppetab
 Ap. Tegg. 14, 16. 17. Jummal on endisel põlwel
 lastnud keik pagganad kãia omma teed, ja siis-
 ki ei olle temma isse ennast mitte tunnistanatta
 jãtnud, et ta meile on head teinud, ja on tae-
 wast meile wihma ja head wiljalist aega annud,
 ja roa ja rõmoga meie süddamed tãitnud. Wa-
 ta, nenda otsib armolinne Jummal keige ihho-
 likko heateggemistega innimesi pattust-põõr-
 misse pole kutsuda; Agga kui nemmad sest ei ho-
 li, siis lassib ta neid pimmedusse sisse jãda, se-
 pãrrast et nemmad hlinge parrandamist ei tahha.

J. Agga, armas Oppetaja, meie nãme, et tãn-
 nini se surem hul' taklopoia rahwast wägga tãn-
 namatta on helde Jummal wasto, ja ei holt
 mitte sest, mis Jummal ommast kirjast jo nen-
 de kätte annud.

Õ. Se on tõssi kül: agga et Jummalal keik
 temma teud iggawessest on teãda, siis on ta en-
 ne ärrandainud, et nüüd sel wiimsel aial monned
 ehk mitto teie seltsist temma armo sanna wasto
 wõttaksid, ja lasseksid ennast rummalatte selts-
 sist

fist ärralabhutada ja sest tühjast ellamisest, mis
nemmad rummalaißt wannemist ollid õppind.
Nende pärrast, kes ennast lassowad uskmatta
seltsist ärrawallitseda, on Jummal meie ette
joudnud omma sure armoga, ja on hakkand om-
ma selge sanna meile pakkuma ja meie kätte and-
ma, ja nüüd peame weel, rohke minne kelle kätte
sama, mis Jummal on arwand tarwis ja kül
ollewad kirjasse üllespanna.

J. Jummal olgo se armo eest tännatud. Ma
ollen sedda issi enneses tunnud ja näinud. Ma
kuulsin muiste Jummal sanna, ma luugesin
isse sedda ramatust, ja sain pärrast teada, et
ma issi ennesest ei kõlband kirja diete moistma,
ja et mo ello järg ei olnud sedda wiisi, kui Jum-
mala sanna õppetast. Kui ma sedda diete tund-
sin, siis tullit mulle kitsas kätte, ja ma pallusin
süddamest Jummal kääst pühha Waimo abbi,
siis ärratas Jõsend mind diete mo patto unnest
ülles, ma hakkasin patto wihkama, ja Jesus
sai armsaks ja kalliks mo melest.

S. Kül jo kulusse, et Jummal monnes paikast
mitto tallopoia saggust omma kalli sannaga on
nende holetumast ellust ja wisidest üllesärrata-
nud, ja walgustanud.

J. Agga mis teie arwate sest, et muist rah-
wast Jummal sanna selget õppetust ues ussuts
nimmetawad.

S. Mis ma sest arwan? rummal rägib rum-
malad kõnned: pahha kül, et rummal ja holetu
wiis ni wannaks saand, ja et tühhi mõtt e us-
suts petakse. Se õige rist Jesusse Kristusse sisse,

mis Jummal pärrast patto langmist pakkunud ja weel keikile pakkub, on diete se õige, esimenne, ja wanna usk; agga et surem hulk innimesi sedda on põlgnud, se jääb nende ende süüks, ja se sü lähhäb ikka suremaks, kui Jummal keige wiisi peäl neid püab nisuggusist walle-mõttest peästa, ja nemmad ei tahha sedda armo mitte wastowõtta.

J. Ehk wahhest ka se mõtte woiks süddames touda: miispärrast on ni mitto ramatut tarwis? efs wahhemaga woiks leppida?

O. Küllab nisugguse mõtte wasto pea wastatakse, kui meie tähhele panneme, et Jummal nenda on heaks arwanud; pattusel innimesel ei fänni tõeste sedda laita, mis se keigetargem Jummal on teinud, ehk mis ta weel teeb.

J. Küllab igga innimesse kōhus ollets Jummalat auustada; agga sest tunnukse kül, et üllekōhus wägga woimust wõtnud, et rummalad pattused innimesed omma hullo meelt mõdawotwad lobbiseda, mis suhho juhtub; ommeti on neid ka, Jummal tännatud, Ma peäl, kes Jummalat tundwad ja kartwad, kes õppiwad, keik heaks wõtma, mis Jummal meie heaks ja kasfrõks on seädnud.

O. Tõst se on: sepärrast ütleb ka Paulus Rom. 11, 33. Oh sedda Jummalat rikusse ja tarkusse ja tundmissē süggawust! kui ärraarmamatta on temma kōhtomõistmised ja ärramõistmatta temma wiisid. Mis häbbematta asfi on se nüüd, kui waene muld ja põrm ni ninatarf on, et ta teistwiisi arwab ja kōnneleb, kui Jummalat pühha sanna õppetab. Kol-

Kolmas hea jut / mis aetasse pühast Jummalala sannast.

J. Ärge pange a-üks, armas õppetaja, et minna ta tullen teie käest õiget sellerust sama.

Õ. Mitspärrast peaksin ma sedda a-üks panema. Se on minno ja keikide usklikkude kõhhus, mis weel! se peab meie õige ello ja rõõm olla, kui Jummal ja Kristusse sanna rõõkeste meie sees ja meie jures ligub. Kol. 3, 16.

J. Et ütlege mulle siis, mis wahhe on wanna ja ue seadusse ramats wahhel?

Õ. Wanna seadusse ramat õppetab 1) kuida innimenne hästi Jummalala sarnatses lodud, 2) kuida innimenne patto sisse sanud, 3) kuida Jummal on tootand Kristust Jesust lunnastajaks ja ärrapeastjaks ommal aial läffitada. 4) Et pattused piddid Jummal armu läbbi omma pohjatuma patto tiggedust süddamest uskma ja õppima tundma, et se läbbi üks õige usso himmo Jummal poia ärrapeastmisse järrele nende süddames woiks tousta ja woimust sada. Se pärrast seadis Jummal mitmesuggused asjad sel aial, mis rahwast piddid saatma suurt hinge haigust tundma ja sedda lunnastajat noudma, kes siis jo kui tõssine Jummal innimeste jures olli nende abbiks, kes temma jure uskus ja palwes kippusid; ja kes seatud aial tõeste piddi innimeseseks sündima.

J. Misfuggused ollid need asjad, mis rahwast piddid juhhatama, et nemmad õppiksid om-

ma suurte patto hädda tundma ja Kristust Jeesust noudma?

O. Need ollid 1) telgi ehk pühha maia tenistus. 2) se sure templi tenistus, mis Jerusalemma linna Moria mäe peäle ülles ehhitati. 3) need monnesuggused kääsitud, mis Jummal andis mitmesugguste ohwride, roa, joma-aia, pessemisse ja ihho lopputamisse kombineeritud parrast, ja monne haigusse parrandamisse parrast, ja monne muu asjade parrast. Se on keik 2 ja 3 Moosesse ramatus laiemalt ärraselletud. Wata nüüd, keik need haigusse, wiggadusse, ja wäjaspididised rojusse kombineeritud sel aial rahwast saatma omma hinge seestpididist patto rojust ja tiggendust tundma; agga need ärraleppitamised ohwride werre ja ärrapõlletamisse läbbi, ja need pessemissed pididid neid saatma Kristust noudma, kes wast diete omma werre ja surmaga pididid keik ma ilma pattud ärraleppitama, ja kes neid, kes omma patto koorima tundwad ja temma jure kippuwad, pididid omma arms ja wäeweege, ehk omma werrega, keikist pattust puhastama. Sedda keik on pühha Paulus kawniste ja laiemalt ärraselletand ommas ramatus, mis Ebreas rahwale kirjotud.

J. Kas Jummal siis mu sündinud asjade läbbi omma head nou ja Kristusse lunnastamist ja ärrapeastmist on enne tähhendand?

O. Sedda on se keigetargem Jummal ma ilma hakkatussest, keige ennamiste parrast wee-uppustust teinud, ja sedda mitme wiisi peäl.

J. Et ütlege mulle sedda laiemalt, mis teile seest diete teada on.

O. Püh-

Ü. Pühhas kirjas on mitto sallaja asia, mis se armol nne Jummal omma tahtmissse järrele ommal aial selgeminne ilmutab. Ma tahhan nüüd need asjad ülleswotta, mis uskmatta ja usklikkude innimeste wisid on enne-tähhendanud, ja mis Kristusse lunnastamisse ja ärrapeästmissse jure on juhhatanud.

(1) Sara omma poia Izaakiga tähendas enne ärra igga usklikko rahwa koggodust; ja Abraami ümmardaja Ugar omma poia Iismaeliga tähendas enne ärra uskmatta rahwa koggodust ja nende wisid. wata 1 Mos. 16, 15. ja 21. peat. 9. 10. s. n. t. s. ja sedda selletakse Kal. 4, 22. n. t. s.

(2) Abraam tähendas taewase Ihesa suurt armastust meie waeste pattuste wasto, kui ta omma ainsa poia Iisaki Jummalala kässo peäl tahkis ohwriks ärratappa. Ja Izaak tähendas enne ärra Kristust, kes omma taewase Ihesa nouga heal meel ennast patto-ohwriks andis meie waeste eest. Sedda selletakse selgeste Ebr. 11, 1-19. 10. p. 5. 6. 7. s. wata ka Joan. 3, 16.

(3) Iisakil olli 2 poega, Esaw ja Jakob. Esaw tähendas enne ärra uskmatta rahwa wisid, ja Jakob usklikkude wisid. 1 Mos. 25, 29-34. wata selletust Rom. 9, 13. Ebr. 12, 15-17.

Mendasammoti tähendas Jakobi hädda, waew ja rist sedda risti, mis usklikkude kohhus on ennese peäle wotta ja uskus Iesusse järrel káia Euf. 9, 23.

(4) Se kartsas ehk suur reddel, kelle teine ots putus taewasse, ja teine ots Ma külge, se

tähendas, et Kristus Jesus piddi tössine Zummal taewast ja tössine innimenne Ma peält ollema. 1 Mos. 28, 12. 13. wata ka Joan. 1, 52.

(5) Keik Josepi ello-järg, et tedda wihkati, ärramüdi, et ta ilmafuta wangi sai ja sedda wiisi sure willetsusse al olli, ja pärrast wangist otsekui surmast peäsis, ja suremaks issandaks sai Keik Egiptusse maal; se keik tähendas enne ärra Kristusse risti, waewa, surma, ülestoumist surmast, ja et temma ka kui tössine innimenne taewa au sisse piddi sama; ja temma on nüüd keikide issandatte Issand ja keikide kuningatte Kuningas, kes ommal aial keik tahhab wägga hästi korda sata, et uskmatta rahwa uhkus ja wallatus peab omma kurja polka sama; ja et usklikeud ei pea ommast mitmesugusest ristist ja willetsusest ei mitte kahjo, waid juurt kasso sama.

(5) Israeli rahwa ello Egiptusse-maal tähendas enne ärra waeste pattuste innimeste põlwe põrgo Warao al, se on, kurrati ja patto al. Kui lunnastamise aeg kätte tulli, siis tappeti keik esimesed poeglapsed Egiptuses; agga mitte üks ainus innimenne tappeti Israeli laste seast se Pasa-talle werre pärrast. Se werri tähendas Kristusse werd ja kallist surma, mis läbbi ükspäines kurrati ja patto kimpust peäsewad keik need, kes omma rasket patto wangi-põlwe tundwad ja süddamest Jesusse pole uskus pödrwad.

Pärrast lödi kül se keigesurem hulk Israeli mehhi kõrbe mahha; se tähendas agga selgeste enne

enne ärra, kes jäwad omma uskumatta meele jär-
rele ellama, ei sa mitte taewase Kanaani-
male ehk kunnigrifi. Wata 2 Mos. 12, 13. ja mis weel
pärast 3 Mos. ja 4 Mosesse ramatusse on ulles-
pandud kirjasse, wata ka selletust 1 Kor. 10, 1.
2. 3. n. t. s. 11 salmist sadik.

(7) Se wast-maddo tähendas Kristust Jes-
sust, kedda innimeste pattude pärast risti kül-
ge üllespodi; keik innimesed, kedda tullised ma-
ud ollid nõdalanud, kes sest suurt wallo tundsid,
ja Jummalala sanna wotsid kuulda, ja waatsid
se wast-mao peäle, need jäid ellusse ja said ter-
weks; nendasammoti keik, kes põrgo maust ehk
kurratist on nõdalanud ja se läbbi patto ja hirmsa
rummalusse sisse samud, kui nemmad patto ja
rummalusse kibbedust, hädda ja wallo tundwad,
need pidid hukatussest ja hinge surmast peäse-
ma, kui nemmad Jesusse peäle wotwad uskus-
wadata, temma jure kippuwad ja ikka temma
pole hoidwad. 4 Mos. 21, 4-9. Jesus selletab
sedda isfi Joan. 3, 14-16.

(8) Sewagga ja usklik Moses isse pidid Jum-
mala käske, mis pühha dige ja hea on, tähhen-
dama Rom. 7, 12. Ükski ei woi ommast wäest
Jummalala käske piddada, sest kässo läbbi tulles
agga patto tundminne Rom. 3, 29. Et nüüd
käsk Mosesse läbbi anti Sinai mäe peäl, siis
pidid Moses ka kõrbe ärrasurema, ja ei saand
mitte Israeli rahwast Kanaani male wia; ag-
ga Josua pidid neid siina male saatma, ühheks
õppetusses, et ükski mu ei woi waesi pattusid
innimesi patto kõrwest läbbi wia, kui Kristus
Je

Jesus, temma üks woib neile pattustele, kes tõeste temma sisse uskwad, woimust sata nende hinge waenlaste peäle, se on, kurrati, ma ilma ja kurja lihha tahtmisse peäle; sepärrast piddi Jofua Kristust Jesust enne tähhendamä, ka nimme polest, sest Jofua ja Jesus on üks nimi, teine on ebraea keele, teine kreeka-keele nimi.

(9) Kohtomoistjatte, Samueli, kuningatte, ja aia ramatude seest loeme meie, kuidä Israeli rahwas patto pärrast mitto korda pagganatte wallitsusse alla sanud, ja kui nemmad monne aia pärrast pehmeks löid, ja Jummalat südamest appi hüüdsid, siis satis Jummal neile jälle abbi kohtomoistjatte ja pärrast kuningatte läbbi. Se keik tähhendas ärra, kuidä need, kes patto kurjust tundes öiete pehmeks löwad, ja Kristusse Jesusse pole noudwad, pörge waenlaste ja patto kimpust tõeste peawad ärrapeäsema. Kes agga kowwaks jäwad, ehk ueste kowwaks lähhawad, need jäwad patto ja kurrati wangiks nüüd ja pärrast iggaweste; otsekui Israeli rahwas kes wimaks pääm päwalt ikka kurjemaks läksid, wangi widi, ja need polle tännapawani mitte taggasi sanud. Juda sugguwõsa agga tuli ommast wangi põlwest Dabelist taggasi, sepärrast et meie Jofand Kristus Jesus Juda suggust piddi tõsiseks innimeseks sündima, nenda kui Esra ja Neemia ramatusse ka on kirjasse üllespandud, kuidä ja mil wiisil Juda rahwas on wangi põlwest peäsenud. Keik need asjad on nenda Kristusse pärrast sündinud. Sepärrast ei woind ka se tigge Aman mitte Juda suggu

fuggu ärrakautada, et temmal kúl se pahha ja hirmus nou olli. Se keigewäggewam Jummal kelis sedda, nenda kui meie sedda laiemalt Esteri ramatust leiame.

J. Agga mitmes peatükis on Juda ja Israeli sugguwõssade üllesarmamine ja pahad nimmed; mis kasso sadab se meile?

O. Se keik on Jummal pühha targema nou kábbi kirjasse üllespandud, et selgeste piddi teáda sama, et Jesus Kristus on Abraami, Juda ja Laweti sugguwõssast innimesseks sündinud. Sepárrast kui keik Roma-rigi allamad ülleskirjotati, siis piddi ka Maria Josefiga Petlemma lüna minnema, kus temma Jesusst ilmale tõi, ja sepárrast kirjotati ka Jesusse nimmi ülles, nenda kui üks uskmatta Juda-mees sedda ka isse tunnistas. Wata nenda on need paljo sugguwõssade nimmesid ni mitto korda Kristusse sündimisse párrast kirjasse üllespandud.

J. Oh! mis suur Jummal on meil, kes keik asjad ärramoistab, ja keik ni üpres wägga targaste seab?

O. Nenda se on, armas Jürri, meie armas Jummal woib keik nenda tehha ja seáda, kui ta isse armab ja tahhab. Wata párrast, kui sai teáda sanud/ et Jesus olli Laweti sugguwõssast sündinud, siis on se Juda rahwa sugguwõssade selge üllesarmamine nenda seggaseks láinud ja káddunud, et ükski Juda rahwa selfist ei tea enam diete, mis suggu-arrust temma on. Helde Jummal! kallis Jesus! te ennast diete sureks meie waeste süddames, anna ikka ja kinnita om-

ma usko meie waeste süddames, kes sind ühte puhko appi hüüwad.

J. Kas siis ka sedda Jobi ramatust woib õpida, mis Kristusse pole juhhatab?

Õ. Jkka, ikka. Kõl Job tähendas enne 1) et Kristus piddi kannatama esite, ja pärrast omma au sisse minnema Luf. 24, 26. 2) õppetab sesamma ramat, mis saggune järg Kristusse koggodussele siin ilmas piddi ollema ma-ilma otsani, nenda kui se ma-ilma algmisest pärrast pattolangmist jo nenda olli olnud, et keikile, kes süddamest Kristusse pole pöörwad, tarwis läh-hääb mitmesagguse risti ja willetsusse läbbi Jum-mala riki miina. Ap. tegg. 14, 22. 2 Tim. 2, 11. 12.

Nenda on Adami ja temma wägga saggus-wõssa kääsi kääinud enne wee-upputust. Nenda on pärrast sedda Abraami, Isaki, Jakobi, waggade kuningatte, prohwetide ja keikide muunde usklikkude kääsi kääinud siin ilmas, ennekui nemmad õnsaste süit ilmast on ärralahku-nud.

Wata selletust Jobi ramato pärrast Jak. 5, 11.

J. Mis siis Saweti laulud õppetawad?

Õ. Nenda kui üks Jummal ja üks Ärrapeäst-ja ja õnnisteggia on, ja nenda kui üks pattust-pöörmissse ja usso te on taewa pole, ja üks te pörgo pole, kus peäl se kääib, kes uskmatta on ja jääb; sedda mõda õppetawad Saweti laulud, 1) mis kurri järg neil jo on siin ilmas, kes omma uskmatta meelt mõda ellawad, ja et iggawenne hirmus põlli wimaks kätte tulleb. (2) mis õnnis põlli neil jo siin on mitmesagguse risti ja
Einsa-

Elusatusse al, kes Jummalanna fanna wõtward süd-
damest armastada ja kuulda, ja kowaste di-
ges uskus Jესusse pole hoidwad, ja et iggawen-
ne kallis põlli wimaks nende kätte saab.

Seks leiame meie laulo-ramatusst hinge heaks
keigekallimad õppetused, maenitsused, armo-
tootused, palwed ja kitused ja rasked ähwarda-
missed, misga armolinne Jummal keif pattu-
sed innimesed rummalast pattusest melest puab
Jესusse Kristusse pole sata, ja neid õiges uskus
finitada, kes temma pühha armo nou wasto-
wõtward. Ja et innimesed omma sündimisse
polest wägga totrad ja tuimad on, siis kasti
neid armwalikkus koggodusse laulda, waeste
rummalatte innimeste juhhatamiseks ja usklik-
kude rõmuks ja usso finitusses. Kristus
on siin ramatus keigeüllem, sest temmast kulu-
takse wägga selgeste, et ta pididi innimeses
sündima lunnastamisse tõ parrast, ma- ilma pat-
tud ennese peäle ommaks süüks wõtma ja kanda-
ma, ilma otsata suurt waewa pattuste eest näge-
gema, ja paljo teotust ja wallo kannatama; et
ta pididi risti külge surrema, et ta pididi surrust
üllestouma, ei mitte ärramäddanema ihho po-
lest, ja omma au sisse taewa minnema, ja nin-
da kurrati, patto ja surma kääst ärrapeästma
keif, kes temma abbi pididi noudma ja kindlas-
te temma pole hoidma ello otsani. Ja seie lau-
lo-ramatusse on ka monned sannad, mis Kristus
omma kannatamisse aial on rāfinud, kawa aega
enne firjasse üllespandud, ja monned asjad,
mis sel aial temmaga tehti.

J. Misfuggused on need sannad ja asjad?

O. Ma tahhan monned kōhhad nimmetada Paul-
lo- ja ue seādusse ramatust, kust sedda woib sel-
geste ja filmaga nähha, mis ma ollen ütelnud.
16 Paul. 8-11. s. wata se jures Ap. tegg. 2, 25-28.
22 Paul. 1. 8. 9. 17. 19. s. wata se jures Matt.
27, 46. 39. 43. 35.

69 Paul. 22. s. wata se jures Matt. 27, 34. 48.

J. Mis Salomoni õppetusse ehk wanna san-
nade ramat õppetab?

O. Kuninga Salomoni suur au ja tarkus täh-
hendas enne Kristusse Jesusse jummalikko au ja
tarkust, mis ilma otsata üllem olli kui Salo-
moni au ja tarkus. wata Matt. 12, 42.

Salomon juhhatab keige õppetuste ja mae-
nitfustega Jesusse pole, kes ükski kui se õige Tar-
kus isse meid sest uskumatta melest ja patto teg-
gudest woib arrapeasta, ja õiget usko ja head
wisid meie süddamesse anda. Ta õppetab, kui
wägga tarwis on Jummal armo-nomimist ja
keiksuggu iinho ja hinge willetsust ja risti heal
melel wastowotta ja kannatada. wata 3 peat.
11. 12. s. ja Ebr. 12, 5. 6. Ta õppetab ka otsekui
Jesand Jesus, tähhendamisse sannadega sedda,
mis hinge juhhatamisest ja kasjuse tarwis läh-
háb.

J. Mis on se õppetus tähhendamisse sanna-
dega?

O. Kui ilmalikkust ja kaddurwaist asjust san-
no woetakse, ja innimesed juhhatakse nendega
ennaste hinge heaks head waimolikkud asjad ja
Jummal armo-annid noudma, ja kurja waimo
asjade

asjade eest ennast hoidma, ehk neist Jummalale
armo läbbi lahkuma. 6 peatükis rõgib Salo-
mon sippel'ast, et nemmad ussinad on endile sui
aeges warrandust kogguma, se on tähendamis-
se sañade õppetus, et innimesed peavad ussinad
ollema nüüd sel armo aial usso ja palwega endi-
le omma hingele toidust otsima ja saatma Jum-
mala rohke armo warrandussest ja temma püh-
ha sanna juhhatamisest.

7 peatükis tähendab se hora-naene Kurja wai-
mo ja sedda Kurja pattust meelt, mis Kurri waim
patto läbbi meie hinge sisse saatnud.

9 peatükis tähendab se Tarkus Kristust, kes
isse ennast Tarkusseks nimmetab Matt. 11, 19.
Se Tarkus ehitas ennesele hõne ehk maia, se
tähendab, et Jummalale Hoeg ennesele maia eh-
itas, kui ta innimeste heaks sündis kui tõsine
innimenne: se sõma-aeg tähendab Jummalale
ja Kristusse armo-annid, mis ta usklikko hinge-
de toidusseks, leiwaks, ja rõmo-wina'ks on wal-
mistanud. Need tüdrukud tähendawad keik
need õppetajad ja muud innimesed, olgo mees-
te- ehk naesterahwas, kes õppetustega ja maenit-
sustega teisi kutsuwad Jummalale armo wasto-
wotma. Se halp naene tähendab ta Kurja
waimo, ja need innimesed, kes Jummalale san-
nast, Waimust ja armust mitte ei holi, ja and-
wad ka teistele Kurja nou takka. Wata need
on need tähendamisse sannad. wata ka Matt.
13, 3. 10. 13.

J. Mis on se: Kogguja ramat?

G. Sedda selletab Issand Jesus parralaste
C Matt.

Matt. 23, 23. Kui mittoforda ollen minna sinno lapsed tahtnud kogguda. n. t. s. Kristus Jesus on se dige Kogguja Tarkus, kes keif pattused innimesed, kes kurrati pettusse läbbi laia patto tee peäle laiale sanud, puab jälle kurja waimo ja patto kääst ennese jure kogguda. Sest saab kül, et meie sedda wisi tunneme, miispärrast se ramat Kogguja ramatus nimmetakse.

J. Mis pärrast nimmetakse sedda siis Salomoni kogguja ramatus?

H. Sepärrast et temma sedda diget Koggujat Tarkust ehk Kristust ennetähendas. Salomon olli Jummalala kääst suurt tarkust ja usko sanud; agga kui temma pärrast Jummalast sai lahkunud, ja wottis naesterahwa nou; siis piddi temma mitto waewa teisist, innimestest tunda. Se dige Tarkus Kristus noudis tedda jälle taggasi, ja temma laskis ennast Messia ehk Kristusse tibade alla kogguda; siis tähendas temma jälle ueste Kristust enne ärra, kes tedda armust ennese armo tibade alla olli koggunud, ja kirjotas se ramato pühha Waimo abbi ja juhhatamisse läbbi teiste innimeste maenitusses.

J. Mis õppetab kunningas Salomon siin Kogguja ramatus?

H. Salomon olli omma wallitsusse hakkatuses Jummalala kääst pallunud diget tarkust ja moistust; Jummalala mele pärrast olli se palwe, sepärrast andis Jummal temmale üpris wägga suurt au ja rikkust, mis ta mitte es olle pallunud; agga Salomon läks tü-

Ei aega parrast holetumaks, ja lahkus Jumma-
 la armust ärra, ja otsis r. mo keigesuggusist tüh-
 jaisi asjust. Kui temma parrast sedda jälle Jum-
 mala armo läbbi patto unnest üllesärkas, siis ei
 habbenend temma mitte omma jölledust ülles-
 tunnistades, ja Eulutab pühha Waimo armo
 läbbi, et keif kadduwad asjad, ka need, mis
 näitwad keigeparrmad ollewad, ommeti keif
 tühjad on, ja ei sada waese hingele ühtegi kasso,
 nenda kui temma ennese kahjuks sedda kül olli
 katsunud ja näinud. Separrast maenitseb ja
 juhatab temma keif muud innimesed se õige
 usso ja kannatusse ja rahho tee peäle, ja et meie
 ei pea sest pahhandama, et siin ilmas alles keif
 asjad näitwad seggased ollewad, ja et patto
 Tombad onnam liikunud kui need head asjad, mis
 Jummal tidab, ja et teine aeg ees on, millal
 Jummal tõeste tahhab keige kurja peäle kohhut
 moista, mis siin ilmas näitab nuhtlematta jä-
 wad. wata 11. peat. 9. 10. s. ja 12. peat. 1. 13.
 14. s.

J. Mis se üllem Paul õppetab?

Õ. Sedda suurt sallaja asja, mis se üllem Paul
 õppetab, moistwad kül pissut, ja woiw olla, et
 ükski sedda siin ilmas nenda ei joudnud tännini
 ärramoista, kui kohhus on. Se õppetab sed-
 da puhhast ja kallist armastust, mis Kristusjel
 ja usklikkudel on issekeskes. Kristus on peig-
 mees: usklik hing ehk se pühha ristil-koggodus,
 on pruut, mitme wiisi peäl, teised usklikud hin-
 ged ninimetaks neitsiks; wata ka 45 Paulus. Kes
 onma kurja himmude järrele ellawad, need ei

Eõlba hopis mitte sesinnatse õllema laulo luggema, sest nemmad kallawad need monnesuggused armastusse sannad omma kurja himmude ja roppo armastusse peale. Agga kes siddamest Zummala pole põrab, ja on õppind patto tiggedust, ja Zummala ja Kristusse armo ja armastust tundma ja sedda ikka peale siddamest noudma, se woib õiget kasso sest õllema Paulo luggemissest palwe ja õige usso lãbbi sada; sesinnane wihtab keik roppo himmude kurjust ja kiusatust, ja õppib selgeste moistma, et need mitmesugused armastusse sannad ja kõnned pũhha Waimo puhtad ja head himmud tãhhendawad ja nende pole juhhatawad.

Relias hea jut / mis aetasse Prohwetide ramatuist.

J. Zummal appi teie hea tõ jures, armas
Õppetaja!

O. Zummal on hea mees. Minno kohhus on sedda head tõõd tehha, et ma Issanda armo lãbbi palludes ja õhõades temma janna sees järrele urin, et ma saaksin omma taewase Issa ilma otsata suurt hallastust meie waeste pattuste wasto, ja omma Onnisteggia Jesusse Kristusse keigetallimat werrist lunnastamist pääw pääwalt selgeminne ja rohke minne tunda, et mo usk temma raske kannatamisse, werre, wallo ja surma sees woiks õiete süggawaste juurduda, et ma siis ka jouaksin teiste innimestele armolisse Zummala

mala armo wägge ja tarkust julgeste kulutada.

J. Jummal õnnistago teie pühha nou ja hea murre! Nüüd ma tullen küssima, mis süggused need Prohwetide ramatud, ja mitto neid on.

G. Ülle Pea on kuusteistkümmend: nelli prohweti on, kes suremad ramatud on kirjotanud; ja kaksteistkümmend on, kes wähhemad ramatud kirjotanud: nende prohwetide nimmed on nende ramatude ees-otsas järrestikko üllespandud ja Frükkitud.

J. Mis õppetawad prohwetide kirjad ülle üldse?

G. Prohwetide kirjade sees on kallid õppetused, maenitusused, tootused Jummal ja Kristusse armust, ja rasked ähwardamised. Neid ähwardamissi ja nomimissi on ennam kui trööstimised ja tootused, sepärrast et neid innimesi iggal aial palju ennam olnud, kes dälad ja usk-matta, kui need, kes Jummal sanna wotnud kuulda, diete kindlaste uskuda, ja Jummalat süddamest karta. Ni kaua kui need holetumad on, kes dälad ja Jummalakartmatta, ei wõi Jummal neile mitte armo anda, waid ta ähwardab nuhhelda ja nomib neid, kas nemmad wõt-taksid Jesandat karta ja temma pole pöörda; kui nemmad sest ei holi, waid mõtlewad: rahho on, ja polle ühteki hädda; siis tulleb äkkilinne hädda nende peäle ja nemmad ei peäse mitte 1 Tess. 5, 3. Se on, mis prohwetid on õppetanud, et nende käsfi polle wimaks ei mitte hästt kätinud, ehä et wägga pahha luggu on nende kätte tulnud, kes Jummal ähwardamissist ja no-

mimisist ep olle holind, olleksid nemmad ka suremad feisrid ja kuningad. Mendasammoti õpvetawad prohmetid, et Jummal ep olleial mahhajatanud neid, kes tedda wotnud karta, ja Jummal tootused kindlaste uskunud, olleksid nemmad ka wägga ahwad ja sandimad pattused enne olnud.

Wata ükski ep olle siin ilmas ni suur, ni wägew, ni tark ja pühha ommast melest, et ta jouaks Jummalala käest ärrapeäseada. Jummal maksab tõeste pühha wihhaga õigel aial iggaühhe kätte, kes wälaks ja uhkeks jääb.

Mendasammoti ka ep olle ükski ni alw ja ärrapõltud siin ilmas, et Jummal tedda ommast armust taggasi lükkaks, kui ta süddamest Jeesuse Kristusse jure kippub, omma waimo waesust tundes Jummal tahhab kui armas isä nisuguste eest hoolt kanda.

Riigeennamiste kulutawad prohmetid rohkestest Kristusse kuningriikist, kus sees keik usklikud on ellanud, ja weel ellawad siin armo aial, mendasammoti ka Kristusse au-kuningriiki siin Maapeäl.

Nemmad kinnitawad, et kes Kristusse al siin ilmas tahtwad ellada, need peawad siin paljo kannatama, enne kui nemmad au-rigisse sawad, et usklikud ei pea mitte arraks minnema mitmesuguse willefusse, ihho ja hinge hädda ja risti wärrast, mis nende peäle tulleb, kes kindlaste Kristusse pole uskudes ja palludes hoidwad.

Sepärrast kulutawad nemmad ka, et Jummal
mala

mala poeg piddi innimesseks sündima, et tem-
ma isfi piddi Ma peäl alw ja ärrapõitud ollema,
paljo waewa ja wako ja teotust meie pattude
pärrest kannatama, surema, 3 päwa haudas
seisma, ja kolmandamal päwal üllestouma ja
onma au sisse pärrest sedda minnema. Wata
Ka i Peetr. 1, 10-12. Reed prohwetid kuluta-
wad sedda, mis nemmad Kristussest ja temma
lunnastamisest kulutawad, ehk selge sannade-
ga ehk tähhendamisse sannadega: ehk nemmad
tähhendasid onma risti, kannatamisse ja sur-
maga Kristusse risti, ja surma. n. t. s. sepär-
rast trõõstiwad nemmad ka rohkeste keik neid,
kõs pattust pöörnud ja risti ja kiusatuste alla
sanud wanna seädusse aial, ja ikka weel kiusa-
tuste ja risti alla sawad ue seädusse aial.

Mendasammoti kulutawad nemmad selge san-
nadega ehk tähhendamisse sannadega, mis wäg-
ga hirmus patto tiggedus ja kurjad teud Jum-
mala ees on. wata Jerem. 24, 1. n. t. s.

Monni prohwet on isfi piddand uskmatra rah-
wa tiggedust, õiged nuhtlussed, mis nende peä-
le piddid tulles, isfi wiside ja teggudega ette
tähhendama. Wata Os. 1, 2. n. t. s. 3 peat. 1. s.
n. t. s. Prohwet Osea piddi Jummalala kääso ja
sanna peäl ühhe hora naese wotma ja sega sedda
tähhendama ja õppetama, et Juda rahwas olli
hora wisil Jummalast kui õmest õigest mehhest är-
ralahkunud, ja teggi hinge polest hora-tõõd om-
ma uskmatra mele ja dala elloga.

Jer. 13, 1. n. t. s. Jeremias piddi ühhe wõga
tähhendama, et Juda-rahwas olli Jummalast ar-

watud kui üks kallis mõ; et nemmad agga ollid
 tõe tee peält kõrwale läinud, siis piddid nem-
 mad hukka sama, nenda kui se mõ, mis Jere-
 mias oli Bratti jõe jure ärramatnud kaljo pra-
 sisse, kus se koggoniste olli ärrarikkutud.

Jer. 25, 15. n. t. f. piddi Jeremias tähhendama
 need õiged nuhtlused, mis Jummal teige usk-
 matta rahwa peäle piddi saatma.

Nendasammoti piddi Jeremias Jummalala san-
 na peäl ühhe ikke ennese kaela peäle pannema ja
 mitme rahwale kulutama, et nemmad piddid
 Nabeel künninga ikke ehk melewalla alla sama.
 wata sst Jer. 27, 1. n. t. f.

Mis Efsiel pidi teggema, kui ta piddi mon-
 ne asjaga tähhendama, et waenlased piddid Je-
 rusal mma alla tulles, ja et mitte ükspäines
 sõdda, wad ka nälg ja katk piddi Juda rahwa
 peäle tulles, sõdda wata Esek. 4, ja 5. peatükis.

Prophet Jona olli kolm päwa ja kolm ööd
 wallas-kalla kõhho sees, ja tähendas enne sel-
 lega, et Kristus piddi kolm päwa ja kolm ööd
 Ma pües ehk haudas surnud olles, ja kol-
 mandamal päwal surnust ülestousta, otsekui
 Jona kolmandamal päwal wallaskalla kõh-
 hust wä ja sai. Jon. 2, 1. II.

Pärast läks Jona Ninive linna ja kulutas
 selle rahwale Jummalala ähwardamisse sannad,
 ja Ninive linna rahwas uskusi ja pöörusi
 pattuist. Jon. 2, 1-4. n. t. f. Agga Jo-
 nal olli nukker meel, et Ninive rahwas armo-
 said. Se tähendas enne, et pärast Kristus-
 se surma ja ülestoustmist armo-õppetust piddi ka
 pagga-

pagganatte'e sama kulu'itud, ja et suremal Ju-
darahwa hulgal selle parrast nukker meel piddi
ollema. Wata kuida Jessand Jesus issi fedda
diete arrafelletab Luk. 24, 46 47. Matt. 12, 40.
41. ja Ap. te'gg. 10, 10. n. t. s. 34. salmis. n. t. s.
ja 45. salmis. 11. peat. 1. s. n. t. s. 13. peat. 45.
s. n. t. s.

Prohwetid soitlewad ja laitwad ka wa'gga
ebba-usko ja wo'dra jummalat tenistust.

J. Meie Kat. kismusse ramatus oppetakse,
et wo'dra jummalat tenistus kahhesuggune on,
teine awwalik, teine sallaja, et utlege, miksparr-
rast teine awwalikkuks nimmetakse?

O. Separrast et se awwalikult u'ks ha'bbemat-
ta ja hirmus mo'istmatta to' on, nende lodud as-
jade ette kummaridama, ja neid kui Jummalat
palluma, mis issi kadduwad on, nenda kui Ka-
te'kismusse ramatus laiemalt i kaskus oppetakse.

J. Miksparrast teist nimmetakse sallajaks
wo'dra jummalat tenistusseks?

O. Separrast et se ei olle ni awwalikult ha'bb-
bematta pe'alt nahha, kui innimesse'ed ommas
su'ddames muud lodud asjad ehk lomad ennast
karrwad ja armastawad kui Jummalat, ja en-
nam nende pe'ale lootwad kui sure, dige ja to's-
sise Jummalat pe'ale; onneti on se sallaja wo'd-
ra Jummalat tenistus ni kurri ja hirmus Jum-
malat me'lest, kui se, mis awwalik.

J. Kas prohwetid mollema wo'dra jummalat
tenistusse parrast ommal aial rahwast soitlewad?

O. Jekka, ikka soitlewad ja laitwad nemmad
mollemad wo'dra jummalat tenistusse'ed te'geen-
namiste

namiste ka sedda sallaja woõra Jummalala tenistust, mis meie Katekismusse ramatus mitte epõlle nimmetud egga ärrafelletud.

J. Mis saggune on se sallaja woõra jummalala tenistus?

O. Se on, kui inimeshed sedda diget suurtt Jummalat kelega üllestunnistawad, kes taewast ja maad on lonud; agga nemad ei wotta Jummalat mitte nenda tenida, kui ta õppetab ja kui temma pühha nou on, waid seggawad Jummalala pühha õppetust ärra omma tühja mõttedega ehk omma walleusõoga; nenda et nemad need wäljaspididised asjad piddawad, mis neid peakõsid juhhatama Kristusse jure, kes neid ükõsi woib walgustada, ja neile diget usko ja woimust keige pattude peäle anda; agga nemad ei tahha mitte omma pattuse süddame kurjust tunda, ja sepärrast ei kippu nemmad ka mitte Kristusse ennese jure, ja süskõsi lootwad nemmad se wäljaspididise tenistusse läbbi õnsaks sada.

J. Kas se olli se sallaja woõra jummalala tenistus, kui nemmad keik nende asjade peäle lootõsid, mis Jummal olli käästnud ja seädnud juhhatamiseks Kristusse ja temma wäggewa ärtapeastmisse pole; agga nemmad ei kippund nende läbbi mitte Kristusse ennese jure, waid ollid sega rahhul, et nemmad need wäljaspididised kombed piddasid omma meelt ja tahtmist mõda, ei mitte Jummalala pühha nou järrele.

O. Seeb se sallaja woõra jummalala tenistus on, mis keik pühhad prohwetid on sõitelnud ja laitnud, ja mispärrast nemmad Israeli rahwast on nominud.

J. Niinõ

J. Nimmitage mulle monned kumbed, mis peäle nemmad tühja lotussega ja walle- ussoga lootsid, ja mis pärrast prohwetid wägga kurjaste nende peäle söitlefid.

O. Need, kes uskmatta ja sannakuulmatta ollid ja jäid, need lootsid 1) templi peäle, mis Jummal olli käsknud Jerusalemma ülesehitada, 2) ohwride peäle, 3) ümberleikamispeäle, 4) omma palwette ja laulude peäle.

J. Kuida lootsid nemmad templi peäle?

O. Nemmad ollid se peäle surelised, et Jummal ni suurt ja kallist templi nende üllema linna peäle olli lasknud ülesehitada, agga nemmad ei holind sest Isandast, kelle pühha ihho ja ärarawallitsetud koggodust se tempel pididi tähhendama. wata Joan. 2, 19. 21. ja Jer. 7, 3-14. Ja sepärrast kautati se essimenne tempel ärra 2 Kunn. 25, 8. 9. 13. n. t. s. nendasammoti ka se teine tempel. Matt. 24, 1. 2. Keik selle pärrast, et nemmad jäid omma uskmatta mele ja kurja tahtmisse järrele ellama.

J. Kuida lootsid nemmad ohwride peäle?

O. Keik lojusste ohwrid ja nende werri tähendasid enne Kristusse surma ja pühha werd, misga Kristus pididi keige maailma inimeste pattud ärraleppitama, ja neid pattust peästima ja puhastama. Kes omma süddame kurjust diete tundsid, need pidid omma kät se ohwri lojusse Pea peäle pannema, ja sega ülestunnistama omma pattud, ja et nemmad issi surma wäärt ollid, ja se jures omma usko Kristusse sisse üllesnäitma, ja Kristusse käest arwo, pattude
andeks

andeks-andmist, ja ärrapeästmist keikist ommast pattust ottima, ja kannatlikko süddamega lootma. Kes nüüd uskmatta ollid, need tunnistasid kül kelega ommad pattud ülles, agga nemmad ei wotnud omma suurt patto hädda tunda, ja sepärrast ei ottind nemmad süddamest abbi Kristusse kääst, jäid ikka omma walleusso ja holetuma ello sisse, ja lootsid süiski õnsaks sada, et nemmad kül ei lasnud ennast ohwride läbbi juhhatada Kristusse ennese jure. Wata sepärrast olli se tühhi lotus, mis nemmad lootsid ohwride peäle. Wata sest Jes. 1, 11-13. Os. 6, 6. Am. 5, 22.

J. Kuida lootsid nemmad ümberleikamisse peäle?

O. Jummal olli ümberleikamist omma armoseadusse kinnitusseks seadnud. Se ümberleikamine tähendas pattuse süddame ja mele parrandamist; agga nemmad põlgsid Jummal seadust ja süddame parrandamist, ja ollid süiski uhked se peäle, et nemmad ollid ümberleikatud ja piddasid ennast walleussoaga Jummal lapsiks. 5 Mos. 30, 6. Jer. 9, 25. 26. Ap. tegg. 7, 51.

J. Kuida lootsid nemmad omma palwette ja laulude peäle?

O. Nenda, et nemmad jäid omma uskmatta meelt ja ello armastama ja wabbandama, ja süiski pallusid nemmad ja laulsid head laulud, ja ollid se peäl surelissed, et nemmad kül teist wist mõtlesid ja teggid, kui Jummal olli kästnud: selle pärrast laitis ka Jummal nende palwed ja laulud, Jes. 1, 15. n. t. s. 59. peat. 1. 2. s. n. t. s. Am. 5, 23. 6. peat. 5. 6. s. n. t. s.

J. Kullab ma nüüd moistan, mis Juda ja Israeli

Israeli rahwa sallaja wõdra jummalat tenistus olnud. Templi tenistust, ohwrid, ümberleikamist, palwed ja laulud oli Jummal seadnud, et need asjad neid piddid juhhatama, nende süddame kurjust, ja Jummalat ja Kristusse suurt armo, hallastust ja wägge diete noudma, tundma, ja wastawõtma; agga nemmad on sega leppinud, et nemmad wäljaspidi templi auustasid, ohwrid siina töid, ommad lapsed ümberleikasid, ja palwed ja laulud lobbisesid; agga seest jäid nemmad holetumaks, ei nemmad tahtnud omma hirmsa süddame kurjust tunda, egga usknud, et Kristus pidid joudma neid sest ärrapeasta ja parrandada.

O. Dige küll, armas Jürri; agga ussu sedda ka, et sesamma luggu ka risti-innimeste seas enam kui nelliteistkümmend sadda aastat olnud, et surem hulk Jummalat armo nou on põlgnud, ja walle-usfoga Jummalast ja Kristussest on kütlenud, et nemmad küll nendasammoti uskmatta ja sannakuulmatta Jummalat wasto on olnud ja jänud, kui ennemuiste surem hulk Juida rahwa seast ka ollid.

J. Agga nisuggused ep olle diged tõsised risti-innimesed.

O. Ep olle ka mitte: otsekui need Israeli-rahwas ei olnud diged tõsised Jummalat rahwas et nemmad küll kütlesid ennast Jummalat rahwa ollewad, sest nemmad ei wotnud Jummalat sanna diete kuulda.

J. Mis on siis walle-risti-innimeste sallaja wõdra jummalat tenistus?

O. Se on walle-risti-innimeste sallaja wõdra jum-

jummala tenistus, kui nemmad nende asjadega leppivad, mis neid Kristusse ennese jure piddid juhhatama, et nemmad Kristusse kãest woiksid armo ja õiget usko sada ja finnitada; agga nemmad ei kippu mitte õhte puhko Kristusse ennese jure.

J. Mis saggused on need asjad?

O. 1) Jummal on meile ommad kãssud ja armo-õppetust meie heaks kãsknud kulumada, 2) on Jummal ristmist, ja 3) omma õhtosõma-aega seãdnud, et meie peame õppima õiete uskma, ja õige usko finnitust sama. Kes niõud wãljaspiddi holetuma melega Jummal sanna kuleb, ja õmmeti se peãle lodab, et ta on ristitud, et ta Jssanda laual kãib, se teeb need head asjad wõdraks jummalaks.

J. Se on õmmeti õks inime, et rahwas ja keigeennamiste meie tallopoia saggumitto kord kirkul kãiwad, ja kuulwad ni paljo hãid õppetust, ja jãwad ikka rummalusse sisse.

O. Sest tulleb se wigga ja se on nende ende sũ, et nemmad ei wotta Jummal sanna õma sũddamesse tallele panna, nenda kui Jssand Jesus õtleb Luf. 11, 28.

Sepãrrast seggawad nemad ka keik head Jummal juhhatamissed teist wiist, kui kõhus on, ni kãua kui nemmad holetumad on.

J. Agga ristmine on Jessussest kãstud, kuida woiwad inimesed sedda wõdraks jummalaks tehha?

O. Ristmine on isseenneses hea, kui innime õ sũddamest puab Jessusse Jõngriks sada ja jãda, et wanna Adam, se on pattune sũdda õrra-up-

putaksse Jesusse werre ja wäe läbbi, ja sedda wi-
si surma saaks keige patta ja kurja himmudega.
Sepärrast ütles Jesus Matt. 28, 19. minge, ja
öppetage ehk tehke jüngeriks keik rahwast, ja
ristige neid n. t. f. kes nüüd ei olle, egga tahha
Jesusse jüngeriks ja luggema-lapses sada, ja lo-
dab süski oma rumala mõttega se peäle, et ta on
ristitud, se teeb ristmisse wet woõraks jumalaks.

J. Mis on öiete Jesusse jünger ehk luggema-
laps?

O. Sedda öppetab Jesus isse selgeste kül Luf.
8, 21. ta nimmetab neid ka emmaks, wennaks
ja õeks. Wata ka Luf. 9, 23. Ja Kristus ütles
keikile: Kui kegi minno järrele tahhab tulla, se
salgago isseennast ärra, ja wotko omma risti
iggapäädw ennese peäle, ja kãigo minno järrel.

J. Mis se on: isseennast ärrasalgama?

O. Se on: omma ennese mõtted ja himmud
ärrapõlgma, wihkama, ei mitte nende eest seis-
ma, egga neid wabbandama; kes ei tahha nen-
da ennast ärrasalgada, se ei woi ka omma risti
ennese peäle wotta egga Jesusse järrel kãia.

J. Mis saggune rist on se?

O. Wata meie lühhiõesses öppetusses 17 ja 18
lehhe külges, kunnemas ja ühhesteistkunnemas
küssimisões.

J. Mis se on, Jesusse järrel kãima?

O. Se on: Jesusse öppetust süddamest was-
towotma, Jesussega ühhes nous ollema, ei
mitte ärraehmatama ei hinge egga mu risti ja
willetsusse pärrast, keige pattude ja mu hirmo
pärrast Jesusst süddamest appi hüüdma, ja tema

Kallid tootused kindlaste uskma, et temma toh-
 hab tõste ja woib keelmaatta abbimes olla, kui
 meie agaa jame temma pole uskus hoi ma.

T. Mil wiisil temad innimesesed Jesusse Oh-
 tofõma aega woõdraks jummalaks?

O. Kui nemad ei tahha Jesussega õhhes nous
 olla, egga temma tõõsõuks jingriks sada, siis ei
 woi nemmad õma suurt hinge hõdda mitte tun-
 da egga tõeste Jesusse sisse uskuda; sepõrrast on
 õhhes laulus need õged jannad: Sinna pead
 teadma sedda, se roog kõlbab sell', kel hõdda on
 ja raske hinge ehk ku aruste koorm ja monne-
 kord suur abhastus kui õie surm. Kes nõüd
 sedda hinge hõdda ei olle katjunud, ja ei ta hage
 sedda katsuda egga tunda, se ei holi tõeste mitte
 Jesussest ennesest egga temma kallist lunnasta-
 missest; nisuggune lahhab agga korra põrrast
 Jõfanda lauale, ja teeb leiba ja wina woõdra^s
 jummalaks, sepõrrast et ta Jesusse Waimo ei
 õtsi siddamesse sada egga temma pole hoida.

J. Kõl ma nõüd selgeminne moistan, et keik
 fallaja woõdra jummalatõnistus sest tulleb, kui
 innimesesed omma uskmatu meelt mõda Jumma-
 la sanna jure middagi kaswatarwad, ehk sest mid-
 dagi kautawad.

O. Wenda se on. Jummal on tootanud püh-
 ha Waimo anda neile, kes tedda walluwad; kes
 nõüd siddamest ei pallu, se ei woi ka mitte Jum-
 mala sanna õiete moista, waid nisuggune leppib
 omma tühja mõttega ja wallensõoga, ja sest tul-
 leb keik woõdra jummalatõnistus wõlja.

J. Nisuggune on se wiimne ramat wanna seõ-
 dusse Kirjas?

O. Se

Q. Se on Malafia prohwei ramat.

J. Agga seäl on weel teised ramatud.

Q. Jah on: agga need käimad Apookriwa nim-
me peäl, ja ei armata mitte wanna seädusse ra-
matude sarnatsed ollowad.

J. Mikspärrast nimetaks neid apookriwaks?

Q. Se on üks krekka-kele sanna ja meie kele ni
paljo, kui se, mis kui warjul on, et ep olle die-
te teäda, mil aial ja kus paikas mouned asjad
on sündinud, ja kas need sedda wiisi on sündi-
nud, kui kirjasse on üllespandud, ehk kas need
agga heaks maenitsusseks on ülleskirjotud hea
jutto wiisi.

J. Mikspärrast ep olle need apookriwa ra-
matud wanna seädusse kiria sarnatses armatud?

Q. Sepärrast et Jummalah rahwa koggodus
neid wannast ep olle wanna seädusse ramatud
arrust leidnud. Ommeiti armatakse, et waggad
ja pühhad innimesed neid on kirjasse üllespan-
nud heaks õppetusses ja maenitsusseks, kes
ommeiti siin ehk seäl woind efsida; agga sepär-
rast lähhab tarwis keif Jummalah pühha kiria
möda ärraarmada, mis Jummalah waimo selge
juhhatamisse läbbi on ülleskirjotud.

J. Jäge siis Jummalaga, armas Öppetaja.

Q. Jummalah arm mis Jesusse Kristusse sees,
fago ikka wäggeramaks sinno ja meie keikide
sees, Amen.

D

Wies

Wies hea Tut.

T. Terre õhtust, armas Õppetaja.

Õ. Terre tullemast, kuida kässi käib?

T. Olge terve küsimast, hiljoke piisi ikka Jummal tahtmisse järrel: ma tullen jälle Jummal sanna pärrast, teie käest tarkust sama.

Õ. Jummal andko mulle ja sulle õiget tarkust: mis ma jouan, sedda ma tahhan heal meel sinno ja teiste heaks õõlda.

T. Et ütlege mulle, kuida innimesie õõna hinge käsüks Jumala pühha kirja peab luggema?

Õ. Kes pühha kirja omma hinge käsüks tahhab luggeda, se peab 1) süddamest taewase Jesusa käest pühha Waimo abbi palluma ja 2) hästi tähhele pannema, miõspärrast igga õppetus pühha kirjasse on üllespandud.

T. Mo mele tulleb, et ma tona küssisin, mis wahhe wanna seädusse ja ue seädusse ramato wahhel piddi ollema: ni paljo tarkust ma sain, et wanna seädusse ramat mitme wiisi peäl Kristusse pole juhhatat, ja ennetunnistat Kristusse ja temma kõõgodusse kannatamissed, ja keik au, mis se risi järrele tulleb. 1 Peetr. I, II. Ugga ütlege mulle ka õiete, mis wahhe wanna ja ue seädusse ramato wahhel on.

Õ. Et kule; wanna seädusse ramatus õppetakse, et Kristus ommal aial piddi innimesseks sündima ja innimesse omma kalli surmaga lunastama: ue seädusse ramatus õppetakse, et Kristus Jesus on tulnud, ja mis temma on teinud,

nud, õppetand ja kannatanud innimeste heaks, ja et Kristus ka nende heaks on surnud, üllestõusnud surmast, ellab ja wallitseb iggaweste.

J. Se on siis pea üks keik?

Õ. Se on küll ühhest otjast tõssi: sest ei ühhegi mu sees ep olle õnnistust: ei ühtegi muud nimmet ei olle taewa al inimestele antud, kenne läbbi meie peame õnsaks sama, kui Jesusse nimmi Ap. Teg. 4, 12. Agga wata, ue seadusse aial on need wanna seadusse mitmesugused ohwride ja muud wäljaspidised juhhatamisse kõmbed ärrakautud ja lõpnud, sepärrast et Kristus jo tulnud ja isse keik wottab korda sata.

J. Kas teie sedda woite pühast kirjast tõeks tehha?

Õ. Küll ikka. Koloss. 2, 14. 16. 17. õõltakse: Kristus on ärrakustutanud se wõlla-kirja wanna seadusse seadmiste sees, mis meie wasto olli, ja sedda wahhelt ärrawõtnud, ja on sedda risti külge lõnud. Sepärrast ärgo moistko ükski kōhhut teie peäle, kes õiete usjute, ei sõma egga joma, ei sure Pühha, ei nore ku egga hingamisse-pawade pärrast, mis tullega asjade warri olli, agga se kehha ehk õige järg on Kristusse sees.

2 Kor. 5, 17. õõltakse selgeste: Kui kegi Kristusse sees on, siis on ta uus loom; se wanna on möda läinud, wata, keik on ueks sanud.

J. Ommeti woib wanna seadusse ramat ikka weel meie hingele kasuks tulla.

Õ. Kuida siis? kule, mis Jummal sanna

õppetab 2 Tim. 3, 16. 17. Keit pühha kirri on Jummalast sisse antud, ja sadab kasso õppetuseks, nomimisseks, parrandamisseks ja juhhatamisseks, mis õigusse järrele on, et üks Jummalala innimenne woiks täieste kõlbolinne ja keige hea tõle hästi walmistud olla.

J. Mis on siis ülle Pea se üllem õppetus pühhas kirjas?

Õ. Jummalala kasso-sannad ja Ewangelium ehk armo-õppetus.

J. Kas siis Jummalala kasso-sannad õppetakse ükspäines wanna seädusse ramatus?

Õ. Ei mitte, waid wanna ja ue seädusse ramatus.

J. Kas siis ewangelium ehk armo-õppetus ükspäines on ue seädusse ramatus?

Õ. Ei mitte, waid ewangelium on ka ni hästi ue kui wanna seädusse ramatus.

J. Mis õppetus on siis need kasso-sannad?

Õ. Need on se Jummalala õppetus, misga Jummalala kassib head tehha ja kurja mahhajätta.

J. Mis on se ewangelium ehk armo-õppetus?

Õ. Se on se õppetus Jummalala surest armust Kristus'e Jesusse sees, mis Jummalal pakub ja annab iggauhhele, kes omma hinge ehk patto hadda diete ussub ja tunneb ja Jesusse jure lipub, ja iääd temma pole kindlaste hoidma.

J. Mis õppetab nüüd se ewangelium ehk armo õppetus?

Õ. Kui wägga Jummalal meid ärrakaddunud innimesi on armastanud.

J. Mis õppetawad Jummalala kasso sannad?

Õ. Kui-

Q. Kuida meie peame Jummalat ja omma liggimest armastama.

J. Mikspärrast on Jummal meile need kässo-jannad annud?

Q. 1) Hirnutamisets awwalikko pattude wasto. I Tim. I, 9. 10.

2) Peegliks, et kangekaelsed piddid käsitudest ommad pattud ja Jummalat kange wihha patto peäle dieite õppima tundma pühha Waimo walgusse läbbi, agga Jesusse wallust ja surmost woib parreminne ja selgeminne armada ja tunda, kui ilma armamatta hirmus asfi pat on.

3) Et Jummalat käsitud neid, kes patto unnest on üllesärkanud, peawad juhhatama Kristusse jure Gal. 3, 24.

4) Et usklikest keige omma ello sees Jummalat kässo möda peawad omma ello aiama. I 19 Paul. 105. s.

J. Eks se olle lühhidelt üllespandud, mis Jummalat käsitudest laiemalt pühhas kirjas õppetakse?

Q. Lühhidelt on se keik Jummalat pühhas kumnes käsus.

J. Mikspärrast on Jummal meile ewangeliummit ehk armo õppetust annud?

Q. Et meie omma patto tiggedust tundes õppime uskma, et Jesus Kristus tõeste meid on lunastanud, et meie uskspäinis temma werre läbbi woime uskudes ärraleppitamist Jummalaga, armo, pattude andeks, andmist ja omma hingele tõssist rahho leida ja kätte sada, ja et ta meile tahhab ja woib woimust anda keige pattude peäle.

J. Agga ütlege mulle, mis sügused ramatud on selgemad, wanna ehk ue seadusse ramatud?

O. Küllab ue seadusse ramatud ikka on selgemad, sepärrast et need meie wanna seadusse ramatud öiete ärraselletawad : ommeti on mollemad üks Jummal pühha sanna ehk ramat.

J. Mis pärrast on siis ni mitto sündinud asja Matteusfest, Markusfest, Lukast ja Joannesfest kirjasse üllespandud?

O. Sedda õppetab Joannes, et Jeesus paljo ennam teinud, mis ep olle mitte kirjasse üllespandud, ja need mis nemmad on üllespandud, on sepärrast kirjotud, et meie peame uskma, et Jeesus on se Kristus, se Jummal Poeg, ja et meie wottame uskuda ja ello sada temma nimme sees. wata Joan. 20, 30. 31.

J. Meie loeme Matt. 11, 4. 5. et Jeesus ütleb: Minge ja kuulutage, mis teie kulete ja näte : pimmedad näwad, ja jallotumad käiwad, piddalitõbbised tehakse puhtaks, ja kurdid kuulwad, surnud ärratakse ülles, ja waestele kuulutakse armo õppetust. Agga nüüd polle sedda keik ni selgeste ja arwalikkult nähha.

O. Jeesus Kristus on sesamma suur ja wärgew Isand ikka, eile ja tänna ja iggaweste. Ebr. 13, 8. Mis ta enne on teinud, sedda ta jouab weel nüüdki teha; agga keik need immetud, mis ta ennemuiste ihho polest teggi, sedda keik teggi temma sepärrast, et ta omma Jummal au ja wäggi piddi üllesnäitma, et meie waesed, kes hinge polest pimmedad, jallotumad, piddalitõbbised, kurdid ja surnud olleme, piddime uskma,

ustma, et Jesus Kristus meie hirmsad hinge wiggadusjed woib ja tahhab parrandada.

J. Aga pissut on, parrago Jummal, kes sedda uskwad.

O. Se on tõssi kül: ommeti teeb Jesus ikka peäle omma armo-tõ nende hingede sees, kes ei panne kurjaste wasto.

J. Mis on se Jesusse armo-tõ?

O. Armas Jürri, kes on meid patto unnest ehk surmast üllesärratanud? kes on meile meie suurt hinge piddalitõbbe ilmutanud? kes on meile sedda usko annud, et meie Jesusse jure hakkand kippuma ja temma pole hoidma? kes on meie hinge jallad ehk süddame himnud saatnud Jesusse pole tõtma? kes on meile meie hinge sees meie endist pimmedust ja waesust teada annud? ei mu ükski kui Jesus Kristus meie kallis ja suur Lunnastaja ja Omisteggia.

J. Jummal olgo se armo eest tännatud. Ma ollen kuulnud, et monnes paikäs tallopoegade feltsi mitto, mitto Jesusse armo läbbi patto ja rummalusse surmast on üllesärratud: se on kül tõeste Jesusse keigewäggewama wäe läbbi sündinud.

O. Sest tunnukse, armas Jürri, diete Jesusse suur wäggi, mis otsata surem on kui keif immeteud, mis Jesus ma ilma algmisest ihho hädda ja wiggadusse polest on teinud ja aitnud.

J. Eks siis Jesus ei woi ni pea hinge rummalussest peästa, kui ihho pimmedussest?

O. Kül ikka, kül ikka; agga et se hinge wigganattoke ehk paljo ennam aega wottab, se tulleb

Ka igga usklikko innimesse ennese argdusse ja usk-
matta mele süüst : ja kui teised ei sa ial parran-
datud, se tulleb sest, et nemmad ennami kaddu-
watte ja ihholikko asjade eest murretsewad, kui
hinge eest, ehk püüdwad omma nou ja wäega
isshennast aidata.

J. Et üttele mulle weel selgeminne : Kust se
ial tulleb, et innimenne ihho wiggadusse parrast
ni ussin on abbi otsima, agga hinge häddalisse
järje polest ni wägga holetu on?

O. Se tulleb sest, et innimenne keigewähhe-
mat ihho wigga warsi tunneb, agga hinge polest
on innimesed meles pimmedaks sanud, ja on
kaugel ärra Jummalala ellust se rummalusse pär-
rast, mis nende sees on, nende süddame kowwa-
dusse parrast.

J. Agga separrast wotwad innimesed ennast
ka ni wägga wabbandada, ja ei ussu mitte, et
nemmad ni kõlwatumad ja wägga kurjad on.

O. Aemas Jürri nüüd ei maksa se wabban-
daminne ühtegi, sest Jummal on rohkest armust
omma sanna sees keikile innimestele sedda teada
annud: kes nüüd Jummalala sanna hakkab usk-
ma, se hakkab ka süddamest palluma, ja kes
nenda pallub, se hakkab ka omma rummalust diete
tundma ja Jeesusse jure kippuma, ehk temma
sisse uskma.

J. Aga, mo kallid Oppetaja, ees wägga
paljo rahwast ei olle Ma peäl, kes ei sa pühha
kirja anno ei kuulda egga nähha?

O. Se on tõssi küll: ommeti kääb Jeesus igga-
ühje hinge süddame kallal, ja paistab kui se di-
ge

ge Walgus iggal aial pimmedus ses eht rummalas inimeste süddames, ja pimmedus, eht surem hulk inimessi ei wotnud, ei wotta praegogi sedda walgust wasto. wata Joan. 1, 5.

J. Küllab ma nüüd tunnen, et ükski inimenne õigussega ei woi ennast wabbandada: se näikse ka sest, et need, kellele Jummal omma selge sanna pakkub ja kätte annab, surema hulga polest sedda põlgwad, ja ei usu mitte.

Õ. Kule seddasamma weel selgeminne: Ap. Tegg 17, 30. Jummal on küll need rummalusse aiad jallinud; agga nüüd kulutab temma keikile inimestele keikis paikus, et nemsad peawad meelt parrandama; ja 31. s. Jummal pakkub usko keikile. Jln. 3, 20. Wata, arleb Jesus, ma seisän iggaühe süddame ükse ees, ja kopputan; kui kegi minno heält eht õppetust wõttab kuulda, selle jure tahhan ma sisse minna n. t. s. Sest tunnukse selgeste küll, et ükski ei lähhä muido kui omma ennese sü läbbi hukka.

J. Se peäle ollen ma nüüd küll julge, et armolinne Jummal ei lasse ei ühte ainust hukka minna, kedda temma ial woib kätte sada.

Õ. Se on tõssi: sedda kinnitab meile pühha Waim ka 2 Tim. 2, 19. Jummal raia seisab kindlaste, ja temmal on se pitseri-märk eht se kinnitus: JSand tunneb neid, kes temma ommaksed on, ja: üllekohtust tagganego iggaüks kes Kristusse nimme nimmetab.

J. Küll ma nüüd tunnen, et nelja ewangelisti ramatud on sepärrest ülestirjotud, et meie pea-

me Jeesusse Baimo läbbi õppima omma wägga suurt hinge haigust õiete tundma ja kindlaste uskma, et ükski mu asfi ei woi meile pattud andeks anda, egga meid pattust peästa ja puhhastada, kui Jeesus Kristus ükspäines omma werre wäega.

Q. Se on armas Jürri, se keigeüllem õppetus Feige teiste puhha kiria ramatude sees.

J. Mis õppetab siis Apostlide teggude ramat?

Q. Se õppetab, missuggune Kristusse koggodusse järg on olnud pärrast sedda, kui Joesand olli surrust üllestousnud: Kuida Joesand enne se le paljo rahwast koggunud, ja mitmest ristist ja willetsussest läbbi saatnud, ja tunnistust andnud imme-tähtede ja teggudega, ja mitmesugguste wäggede ja puhha Baimo jaggamistega, omma tahtmissse järrele. Ebr. 2, 4. Lukas on sedda ramatut kirjotanud, ja seal sees kulutanud puhha Apostlide ja teiste usklike usko, tarkust, jummalakartust, armastust ja kannastust, ja se tulleb keikide kassuks, kes wotwad pattust pöörda, Jeesusse sisse uskuda, ja püüwad kindlaste temma pole hoida otsani.

J. Missuggused on need ramatud, mis Paulus on kirjotanud?

Q. Paulus on kirjotanud need ramatud:

- 1 Roma - rahwale
- 2 Korintusse - rahwale
- 1 Kalatia - rahwale
- 1 Ewesusse - rahwale
- 1 Bilippi - rahwale
- 1 Kolossusse - rahwale

- 2 Tessalonika = rahwale
- 2 Timoteussele
- 1 Titussele
- 1 Wilemonile
- 1 Ebrea = rahwale.

J. Eks siis keif Aposstlid polle ramatud kirjotanud?

O. Ehk nemmad ka mitto ramatud on kirjotanud, siiski polle keif ue seadusse ramato arrusse pandud, ommeti on weel

- 2 Peetrusse ramatud
- 3 Joannesse
- 1 Jakobusse ja
- 1 Juida ramat.
- 1 Joannesse ilmutamisse ramat.

J. Mikspärrast on se ramat Roma = rahwale kirjotud.

O. Sepärrast, et ükski inimenne ei pea mõtlema, et ta omma sündimisse polest parrem on kui teine, sepärrast et ta on ümberleikatud, ehk ristitud, kuleb agga peält middagi Jumala sanast, kaib kirikus n. t. s. Ni kaua kui inimesed ei õppi omma süddame kurjust uskma egga diete tundma ja ei tulle egga ja Jeesusse pole holdma, ni kaua on nemmad patto ja Jumala wihha al, ja ei woi mitte õigeks sada omma mõttede ja teggude läbbi, waid selgest armust õige usso läbbi, se usso läbbi mis ükspäinis Jeesusse werre sees õigust, armo ja rammo otsib ja saab, ja nenda inimest sadab keif kurja wihkama, ja sedda Jumala käest kerjama, mis õige ja hea on.

J. Miks.

J. Mikspärrast on 1. ramat Korintusse-rahwale kirjotud?

O. Monned ehk surem hulk neist ollid monnesugguste ekstituste ja pattude sisse langenud.

J. Mis pattud likusid nende seas?

O. Ühke meel, riud, hora-tõ; monned käisid teine teisega kohtas, mis usklikkudele ei sünni; teised ollid holetumad ostmas risti-ellus, ja käisid kuriaste Jeesanda laual; ja monned muud ekstitussed likusid nende seas.

J. Mis nou olli siis Paulussel?

O. Ei ta kiitnud heaks, mis pahha olli, waid nomis sedda, ja püdis neid õige usso ja armastusse tee peäle sata.

J. Mikspärrast kirjotas ta teist ramatut Korintusse-rahwale?

O. 1) Et ta pididi trööstima ja finnitama neid, kes temma nomimisese ja maenitsusese läbbi ollid süddamest meelt parrandanud. 2) Kostab ta walle-õppetajatte wasto ennese eest. Ja 3) nomib ta korwaste neid, kes Korintusse-rahwa hulkas alles kirjajad ja kangekaelsed ollid.

J. Mikspärrast kirjotas Paulus Kalatia-rahwale?

O. Walle-õppetajad ollid neid ekstitanud, et nemmad ei mitte üksipäines Kristusese läbbi, waid mu asjade läbbi püüdsid omma hinge õnnistust kätte sada, sepärrast nouab Paulus õiget õpetust selletada, et Jeesus Kristus üksipäines se Jeesand on, kes innimesesed pattust põrab, digeks ja waggaks teeb omma werre läbbi; sest kes ühte puhko Kristusese jure ei kippu, ja armo tem-

ma kääst ei oti lores ja kannatades, selle usk on tühhine.

J. Mikspärrast kirjotas Paulus ramato Ewesusse = rahwale?

O. Sepärrast et Juda = rahwas ja paggana = rahwas, kes Kristusse pole ollid pöörnud, ei woind teine teisega diete leppida. Sepärrast õppetab Paulus, et Jummal ni hästi Juda = rahwast kui pagganad ühte wiisi ou armastanud, ja et üks ni hea kui teine, kes omma patto kurjust tunneb, ja Jesusse pole hoiab.

J. Mikspärrast kirjotas Paulus ramato Wilippi = rahwale?

O. Walle = õppetajad kulusid Kristusse armo, agga mitte selgeste, ja püüdsid Wilippi = rahwast eksitada; agga needsiinnatsed ollid jäänud selgeste ja kindlaste Jesusse sisse uskma: sepärrast kinnitab Paulus neid kes ramatus, õiges uskus, ja maenitseb neid, et nemmad pidid teine teist armastama, ühhomelelised ja allandlikud ollema, ja endid walle = õppetajatte eest hoidma, et nemmad pidid Jofanda sees rõõmsad ollema ja ikka takka noudma sedda, mis hea ja õige on. n. t. s.

J. Mikspärrast kirjotas Paulus ramato Kolossusse = rahwale?

O. Et nemmad süddamest omma pagganarummalussest ollid pöörnud Jummal ja Kristusse pole; siis selletab Paulus nende usko kinnituseks Jummal rohke armo Kristusse lunastamisest, ja maenitseb neid, et nemmad ikka pidid patto ärrasurmama, ja pühha ellusse jääma,

ma, ja endid hoidma efsitajatte ja walle-õppetajatte ja keige holetuma ello eest.

J. Mikspärrast kirjotas Paulus esimest ramatot Tessalonika-rahwale?

Õ. Uskumata rahwas kuus neid takka, sepärrast maenitseb Paulus neid, et nemmad piddid kindlaste jäma õige usso, armastusse, ja kannatusse sisse; ta trõõstib neid nende kuusatuste sees: ta selletab neile Kristusse wiimist tullemist, ja kuida surnud peawad ülestõusma, ja annab pärrast weel monned head maenitussed.

J. Mikspärrast kirjotas Paulus sedda teist ramatut Tessalonika-rahwale?

Õ. Temma trõõstib neid nende kuusatuste sees, mis nemmad alles kannatasid, ja selletab laiemalt Kristusse wiimse tullemisse aega, ja nõmib neid, kes ilma hea wisita ellasid, et nemmad piddid tarkust sama.

J. Mikspärrast kirjotas Paulus esimest ramatut Timoteussele?

Õ. Timoteus olli sel ajal üllem õppetaja Efoosusse koggodusse; sepärrast kirjotas Paulus temmale, et ta piddi õppima õiete tundma, kuida ta piddi Jummalala koggodusse ommad asjad aiama sedda tarkust mõda, mis Jummal annab. Sest näikse ka, mis wahhe on õhhe õige ja walle-õppetaja wahhel.

J. Mikspärrast on Paulus sedda teist ramatut kirjotanud Timoteussele?

Õ. Gesinnane on se wiimne ramat, mis Paulus kirjotas, kui ta Roma liinas wangis olli: seäl raiuti ka temma Pea otsast ärra Kristusse.

õppetusse pãrrast. Tõma wottis sepãrrast enne omma surma Timoteust maenitseda, et ta piddi armo-õppetussest kowwaste finnipiddama, ja keik risti ja willetsust heaks wotma, ja hoolt kandma, et ta ei mingisugguse risti lãbbi wottaõs tõe tee peãlt arralahkuda. Ta kulutab ka enne, mis hirmus luggu wiimisel aial, mis jo meie kã on, piddi tullesma, et innimesed piddid wotma ommad kõrwad tõe poolt arrapõõrda, ja ennaste himmude jãrrele ennestele õppetajaid kogguda ehk kutsuda, sedda mõda kui nende kõrwad siigewewad, sepãrrast et nemmad terwet õppetust ei wõtta sallida.

J. Mikspãrrast kirjotas Paulus ramato Titussele?

õ. Titus olli õllem õppetaja Kreta sare peãl. Paulus maenitseb tedda, nendasammoti kui Timoteust, et ta piddi Zummala armo-õppetust selgeste kulutama, ja keige ennamiste kangekaelste ja tũhja jutto meeste eõõitamiste wasto pannema, ja keikile usklikkudele sedda hãsti kinnitama, kuida iggãõõks ommas ammetis Zummala armo-õppetussele piddi illo teggema. n. t. s.

J. Mikspãrrast kirjotas Paulus ramato Wilemonile?

õ. Wilemoni sullane Onesimus olli omma issanda kãest middagi arrawarrastanud ja arrakargand. Onesimus kulis Zummala sanna, mis Paulus kulutas, kui ta Roma-liinãs wangis olli, ja Onesimus wottis omma wallatust tunda ja Jeesusse pole põõrda, sepãrrast pallus Paulus Wilemonit, et ta Onesimussele piddi
an

andeks andma ja tedda jälle wastowotma, üh-
 heks õppetuseks meile keikile, et usklikkud pea-
 wad rõnustama, kui üks pattune Jummalala po-
 le pörab, lahke ja tassase melega temma wasto-
 ollema, agga mitte temma endised kurjad teud
 temma ette wiiskama.

J. Mikspärrast kirjotas Paulus ramato E-
 brea-rahwale?

S. Need Ebrea-ehk Juda-rahwas, kes Kris-
 tusse pole ollid pöornud, ja selle pärrast essite
 ollid paljo risti ja wiil-tsust kannatanud, hakkasid
 pärrast risti koorma al kõdikuma ja nattoke
 ärratüddima; sepärrast püab Paulus neid õi-
 ges uskus finnitada ja selgeminne õppetada, et
 Kristus omma tullemisje läbbi Mosesse wäljas-
 piddiste seadmiste peäle oli otsa teinud. Tem-
 ma maenitseb neid kowwaste, et nemmad Kris-
 tusse armo-õppetusest mitte ei piddand ärra-
 tagganema, sest et ükski inimenne ei peäse pat-
 tust ei mu ühhegi asja läbbi, kui ükspäines Je-
 susse Kristusse läbbi.

J. Mikspärrast kirjotas Jakobus ramato
 Juda-ehk Israeli-rahwale?

S. Et need, kes tõeste Jesusse sisse usksid, ei
 piddand ärratüddima ei ihho egga hinge willet-
 suste ja kiusatuste al. Pärrast nomib ta neid,
 kes hakkasid walle-usfoga leppima, ja õppetab
 neid, et se õige usf wäggew on meelt ja ello par-
 randada Kristusse armo läbbi. Gesinnane ra-
 mat lähhab nüüd neile wägga tarwis, kes en-
 nast risti-innimesseks nimmetawad ja kiitlewad
 usko, ja jäwad süiski parrago Jummal! omma
 tühja

tühja ja kurja meelt möda ellama, nenda kui se pahha wiis surema hulga polest wägga woimust wötnud.

J. Mikspärrast kirjotas Peetrus omma esimest ramatut?

D. Ea kirjotas sedda usklikko Juda rahwa kätte. Ea püab neid nende kiusatuste ja willetsuste sees trööstida ja kinnitada, ja maenitseb neid mitme sannaga, et nemmad piddid jäma kindlaste Jeesuse sisse uskma ja Zummala mele pärrast ellama, ja kannatama.

J. Mikspärrast kirjotas Peetrus omma teist ramatut?

D. Temma maenitseb ja juhatab weel enne omma surma keik usklikkud, kuida nemmad Zummala armo sees piddid kossuma, ja wägge wotma, ja et nemmad endid piddid hoidma eeskita jatte, pilkijatte ja nende eest, kel lihha meel on, kes enneste kurja himmude järrel kaimwad; temma kulutab enne, et se suggu rahwast wiimsil päiwil diete piddi likuma, nenda kui parrago Zummal! se luggu jo meie kâ on.

J. Mikspärrast kirjotas Joannes omma esimest ramatut?

D. Et jo sel aial mitto ollid, kes Zummala armo wallatusseks pöörsid, siis õppetab Joannes, kuida usklikkud ennast piddid hoidma nisugguste pettiste eest, kes ma ilma armastasid ja tühja mõttega ehk walle-ussoga leppisid, ja sepärrast kinnitab tema, et õige usk ma ilma ärrawoidab. n. t. s.

J. Mikspärrast kirjotas Joannes omma teise ja kolmanda ramato?

D. Sedda näikse selgeste fest, mis nende ramatutte hakkatuses wähhematte kirja-tähtedega on kirjasse pandud.

J. Mikspärrast kirjotas Judas omma ramato?

D. Se Judas ei olnud mitte se, kes Jeesust äraraandis, waid üks teine, kes Jakobusse wend olli. Temma kirjotas omma ramato nende pärrast kes Jummal armu wallatusseks pöörsid, ja maenitseb neid, kes öiete usksid, et nemmad pidid öige usso ja palwe ja Jummal armatusse sisse jama, ja sedda wisi ennast hoidma nende seltsi eest, kes omma kirja himmude järrele wotwad ellada.

J. Missuggune on se Ilmutamise ramat?

D. Se on üks prohwetit ehk ennekulutamise ramat, mis meie Isand Jeesus Kristus omma risti-foggodusse heaks Joannessele on ilmutanud, ehk ennekulutanud ja teada annud.

J. Mikspärrast on se ilmutamise ramat kirjasse üllespandud?

D. Jummal on sega keige usklikeudele tahtnud teada anda, mis pidid sündima, ja mis järg pühha risti-foggodussel pidid ollema Isanda Jeesuse Kristusse teisest tullemisest sadik, et usklikeud pidid paljo waewa siin ilmas näggema ja willetsust kannatama, ja ommal aial Jeesuse läbbi keigest häddast lahti sama.

J. Kes tunneb, et temma omma ennese wäest ühtegi ei kõlba, agga kowwaste Jeesuse sisse ussub ja temma pole hoiab, käl sellele suur kasso septsinnatsest ilmutamise ramatust tulleb.

D. Se on tõssi: ni paljo kui Jummal selgest ar-

armust meile festsinnatsest ramatust teada an-
nab, ni paljo kasso same hingele, et meie woi-
me julgeste kurrati, ma ilma ja omma lihha
tahtmissse ülle wallitseda, sest Kristusse koggodus
peab weel siin ilmas, kui se aeg kätte tulleb,
wägga kossuma ja siggima, ja uskmatte selts
wähhenema.

J. Kas nisuggune aeg ees on?

G. Sedda kulutakse selgeste Jlm. II, 15. Ma-
ilma kunningrigid on meie Issanda ja temma
Kristusse pärralt sanud, ja tema peab kui kun-
ningas wallitsema iggaweste iggawesseks aiaks,
ja et kül kurrat püab pärrast tuhhat aastat
Kristusse koggodusse peäle kippuda, süski teeb
Jummal otsa kurrati ja temma seltsi peäle. Jlm.
20, 6--15.

J. Meie Issanda Jesusse Kristusse Jumal,
se au Issa wõtko meile anda tarkusse ja ilmu-
tamisse Waimo temma tundmisses, ja walgus-
tud moistusse filmad, et meie woiksume teada,
mis temma kutsmissse lotus, ja mis temma au
pärrandusse rikkus on pühhade innimeste sees.
Ewef. I, 17. 18.

G. Se helde Jummal rõmustago meie südda-
med, ja liitko meid kokko armastusses ja keigo
tõssise moistmissse rikkusseks, Jummalala, ja Issa
ja Kristusse sallaja-asja uskus diete tunda.
Kol. 2, 2.

J. Olge terwe juhhatamast: jäge Jumalaga.

G. Jummal olgo ka sinnoga. Jummal and-
ko, et nüüd sel wiimsel aial weel Kristusse sanna
saaks rohkestes ellada meie sees, meie Ma liina-
de,

de, moisade ja küllade sees, et meie woikfime tei-
ne teist õppetada ja maenitseda, et se hirmus
tühhi ellamine hakkaks õiete lõppema, et meie
sedda, mis meie wottame tehha sannaga ehk tõ-
ga, õppikfime teik teggema Jssanda Jესusse
nimmel, ja tännama Jummalat ja
Jssa temma läbbi. Amen.

Kol. 3, 16, 17.

Sinna/ Jssand Jესus Kristus/
olled wäärt/ et sa se ramato wõt-
tad/ ja selle pitseri lahti teed/ sest et sa
olled ärratappetud/ ja olled omma
werrega meid Jummalale ostnud/
Teige suggu=arro/ ja keelte/ ja rah-
wa ja pagganatte seast. Sinna/
se õige Jumala Tal/ olled wäärt/
et sa wöttad wägge/ ja rikust/ ja
tarust/ ja rammo/ ja auustust
ja au/ ja kitust.

Amen.

Jlmut. 5, 9, 12.

